№ 169 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 5

1909

ԵՐԵՍՈՒՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 5 № 169

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գցվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(37-ՐԴ ՏԱՐԻ)

Օգոստոսի 1-ից մինչև տարվայ վերջը 5 րուբլի։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK». Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршалковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

„ՄՇԱԿԻ“ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ
Օգոստոսի 1-ից
ՏԵՂԱՓՈԽՎԵԼ Է
ՆՈՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆ
Սերգիեվսկայա փող. (Սօլօլակ), տուն Ներսիսեան դպրոցի, № 5.

ԿՈՉ

Թիւրքաց Հայաստանի հայ աղէտեալներին օգնող ՀԱՆԳԱՆԱԿԻՉ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԸ, վերսկսելով իր գործունէութիւնը, Կայսերական Բարձր կառավարութիւնից ստացած թոյլտուութեան համաձայն, սրանով կոչ է անում Կայսրութեան բոլոր հայ ազգաբնակութեանը՝ փութալ օգնութեան ձեռք կարկառել Թիւրքաց Հայաստանի տառապեալ և աղէտեալ հայ ժողովրդին, մանաւանդ Ադանայի սոսկալի ջարդերից յետոյ անօգնական, անտէր մնացած թշուառ որբերին։

Անօրինակ է պատմութեան մէջ և սոսկալի այն աղէտը, որին ենթարկվեց Ադանայի և շրջակայքի հայ ժողովուրդը։ Եւս առաւել ուրեմն բարոյական ահագին պարտականութիւն է ընկնում Ռուսաստանի և այլ տեղերի հայ ժողովրդի վրա փութալ ամոքել դառն վշտերը, սրբել աչքի արտասուքները և փրկել անտէր, անօգնական մնացած որբերին։

Նուէրները պէտք է ուղարկել Հանգանակիչ Մասնաժողովի անդամ-գանձապահ Առաքել Սարուխանեանին այս հասցէով. Тифлисъ, Контора А. И. Манташева и К⁰, Аракелу Саруханяну. Tiflis, Societé Mantacheff et C.-ie, A. Saroukhan. (Հ. Հ.) 595. 10—6

Օգոստոսի 1-ից
Վլադիկավկազում
Արսէն Վ. Դէյկարխանեանցը
ԲԱՑԵԼ Է
ԳՐՔԵՐԻ ԵՒ ԹՂԹԵՐԻ
վաճառանոց։
(առ.) (օ. մ.) 659. 25—9

Մարիամեան-Յովնանեան օրիորդաց դպրոցի հոգաբարձութիւնը յայտնում է, որ առաջիկայ 1909/10 ուսումնական տարում ազատ տեղեր կան միմիայն VII (եօթերորդ) դասարանում։

Ցանկացողները պիտի խնդիր տան ծնընդեան վկայականի հետ միասին մինչև օգոստոսի 20-ը և ներկայանան քննութեան նոյն ամսի 28 ին։

1909|10 ուսում. տարում թոշակներ լինելու են տարեկան 30, 20, 10 և 5 րուբլի։ Վճարը երկու նուագով՝ սեպտեմբերին և յունվարին։
(Հ. Ե.) (առ.) 748 2—1

ԹԻՖԼԻՍԻ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
...եկ հիւանդների համար ամեն օր, Վօկզալնայա 8, տ. Էնֆիաճեանցի։
Տելեֆօն 695

Կ. Գ. ՖԷԴՈՐՕՎ ամեն օր, բացի չորեքշաբթի և կիրակի օրերից, 8½-ից մինչև 9½, ներքին հիւանդ.։

Վ. Դ. ԳԱՄԲԱՇԻՁԷ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 11—12 ժամը, ներքին և երեխաների։

Բ. Ա. ՓՕՓՕՎԵԱՆ երկուշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ 12—1 ժամը, կոկորդի քթի և ականջի։

Գ. Մ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ երեքշ. և ուրբաթ օրերը 12—1 ժ., ներքին։

Ա. Ն. ԴԻԱՍԱՄԻՁԷ ամեն օր, 11½-ից մինչև 12½ ժ., սիֆիլիս և կաշուէ հիւանդութիւններ։

Ն. Մ. ՄԵԼԻՔՕՎ ամեն օր, խիրուրգիական և կանանց հ. 1—2 ժամը։

Ի. Դ. ԳՕՄԱՐԹԵԼԻ ամեն օր, ներքին և երեխաների, 2—3 ժամը։

Բ. Ս. ՄՈՒՍԽԵԼՕՎ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 2—2½ ժ., աչքի հիւանդ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Գ. ՄԻՐԶՕԵԱՆ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 6—7 ժ., ներքին և երեխաների։

Ն. Գ. ՋԻՋԻՆԱՁԷ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 6—7 ժ., ներքին և երեխաների։

Հիւանդանոցում կատարվում են միկրօսկոպիական, բակտերիոլոգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս ծաղիկի պատուաստում և ծծմայրերի քննութիւն։ Վճար խորհրդի համար 50 կոպէկ։
(օ. մ.) ա. 38. 100—71

ՇՕՇԱՓԵԼԻ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐՈՎ

Որքան էլ անմխիթարական լինի մեր գիւղի առաջադիմութեան վիճակը, բայց մենք տեսնում ենք, որ տեղ տեղ սկսված են կատարելագործութեան և բարւոքման փորձեր։

Աւանդապահ և պահպանողական գիւղացին, որ հեշտութեամբ չէ ընդունում նորամուծութիւններ, այնուամենայնիւ արել է իրական կեանքի մէջ բարեփոխութեան նախնական քայլեր, որոնց վիճակված է ժամանակով մեծ դեր կատարել կուլտուրական կեանքի բարեփոխութեան գործում։

Մեր գիւղերը այցելողը կարող է արձանագրել բարեփոխութիւնների մի շարք սկզբնաւորութիւններ, կատարված դեռևս թոյլ և անհամարձակ կերպով, բայց հաստատ դիտումով բանալու կուլտուրական առաջադիմութեան նոր շաւիղներ։

Շատ տեղ դժուար է միայն առաջին փորձը, առաջին օրինակը։ Երբ գիւղական համայնքին պատկանող մէկին աջողվում է մի նորութիւն մտցնել իր տնտեսութեան մէջ և ստանալ բաւարար արդիւնք, այն ժամանակ նա դառնում է կենդանի օրինակ իր շրջապատողների համար և ստանում է վարակիչ բնաւորութիւն և կամաց կամաց գրաւում է ամբողջ շրջաններ։

Աջող նախաձեռնութեան և կենդանի օրինակների շնորհիւ մենք ունենք մեր գիւղական մի քանի շրջաններում կատարելագործված գիւղատնտեսական գործիքներ, ազնիւ տեսակի բոյսեր, ծառեր, մրգեր, բանջարներ, նոր արհեստներ և արդիւնաբերութիւններ։

Եւ ահա իրականութեան մէջ մենք նկատում ենք այդ նախաձեռնութիւնների և կենդանի օրինակների մշտական կարիքը։

Եւ եթէ մենք ցանկանում ենք, որ իրական կեանքը ստանայ խթաններ բարեփոխութիւնների համար, պէտք է տանք գիւղացուն այն կենդանի օրինակները, որոնց մասին մենք յիշատակեցինք և որոնց մենք վերագրում ենք այդքան նշանակութիւն։

Անշուշտ, երբ մեր գործողներից իւրաքանչիւրը կաշխատէ իր անմիջական գործունէութեամբ օրինակ դառնալ գիւղացու համար, այն ժամանակ դիւրացված կը լինի կատարելագործութիւնների ներմուծման խնդրի վճռահատութիւնը։

Դժբաղդաբար՝ սակաւ են այն անհատները, որոնք պատրաստ են անմիջական կուլտուրական գործունէութիւն սկսելու գիւղական շրջաններում և իբրև կենդանի օրինակ ծառայելու նրանց համար։

Մինչև այժմ մեր երիտասարդ գործողները ուշադրութիւն չէին դարձրել այդ հանգամանքի վրա և չէին պատրաստվել կուլտուրական գործունէութեան համար գիւղական ժողովրդական խաւերում։

Գոնէ այժմ պատրաստվեն այդ գործի համար։

Ա. Քալանթար

ԿՐԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կանեա, 3 օգոստոսի

Կէսօրից քաղաքում շրջում են զինւորական և ժանդարմական պահակ խմբեր՝ քաղաք ներս խուժած զինված գիւղացիներից զէնքերը խլելու նպատակով։ (Հ. Գ.)

—

Դիպլոմատիական շրջաններում խօսում են, որ Յունաստանի և Թիւրքիայի միջև պատերազմական գործողութիւններ սկսվելու դէպքում պետութիւնները նորից կը գրաւեն կղզին և պատերազմական բլոկադայով թոյլ չեն տայ թիւրքական զօրքերին ափ իջնել։

Լատտեդեսկ դիպլոմատներից ոմանք այն կարծիքն են յայտնում, որ Յունաստանի և Թիւրքիայի ընդհարումը բալկանեան ընդհանուր բռնկման սկիզբը կը դնի։ («Р. С.»)

—

Կ. Պոլիս.—Ռուսական դեսպան Զարըկօվը Բօլգարիայի, Սերբիայի ու Չերնոգօրիայի պետական ներկայացուցիչների հետ խօսելիս ռուսական կառավարութեան կողմից ցանկութիւն է յայտնել, որպէսզի յիշեալ պետութիւնները Յունաստանի և Թիւրքիայի միջև զինված ընդհարում տեղի ունենալու դէպքում չեզոք դիրք բռնեն։ («Г. М.»)

—

Պարիզ.—Թիւրքիայի պատերազմական պատրաստութիւնները լուրջ բնաւորութիւն են կրում։ Կառավարութիւնը կանգ չէ առնում ոչ մի արտակարգ ծախքերի առաջ։ Մեծ պետութիւնները, լուրերին նայելով, մտադիր են նաւատորմ ուղարկել կրետական ջրերը Կրետէյում Թիւրքիային հակազդելու համար։ Եթէ կղզու վրա սկսվելու լինի ապստամբութիւն, միջազգային զօրամասը կը գրաւէ Կրետէն։ («Г. М.»)

—

Լոնդոն.—Լոնդոնի բօլգարական դեսպանը հերքում է այն տարածված լուրը՝ թէ իբր Յունաստանի և Բօլգարիայի միջև բանակցութիւն է տեղի ունենում համաձայնութիւն կայացնելու ընդդէմ Թիւրքիայի։ Եթէ անհրաժեշտ լինի պաշտպանել Մակեդոնիայի բօլգար ազգաբնակութիւնը, այն ժամանակ Բօլգարիան մտադիր է գործել անկախ։ («Г. М.»)

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պոլիս, 3 օգոստոսի

Յունաստանի պատասխանը Թիւրքաց երկրորդ նոտային սպասվում է օգոստոսի 5-ին։

Մեծ պետութիւնների յորդորանքները բարերար ազդեցութիւն արին Բ. Դրան վրա։ Վերջին օրերի սուր դրութիւնը թուլացել է, տրամադրութիւնը անհամեմատ հանգիստ է։ (Հ. Գ.)

—

Կ. Պոլիս, 3 օգոստոսի

Սուլթանի ադիւտանտ-մայոր Ռեմզի-բէյը նշանակվեց զինւորական գործակալ Պետերբուրգում։ (Հ. Գ.)

—

Կ. Պոլիս, 3 օգոստոսի

Կ. Պոլսի մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչները ստորագրեցին այն միահամուռ հաղորդագրութիւնը, որ ուղղված է Բ. Դրան Մակեդոնիայի համար սահմանված եւրոպական ֆինանսական մասնաժողովը վերացնելու մասին։ (Հ. Գ.)

—

Սալօնիկ, 3 օգոստոսի

Սեպտեմբերի 1-ին եւրոպական ֆինանսական մասնաժողովը, որ կառավարում է Մակեդոնիայի ֆինանսական գործերը, դադարեցնում է իր գործունէութիւնը։ Գեներալ տեսչութիւնը պաշտօնական հաղորդագրութիւն ստացաւ Թիւրքաց ֆինանսների մինիստրութիւնից, որ այլ ևս ռոճիկ չի տրվի։ Ժանդարմական և ֆինանսական ինստիտուտները վերացնելուց յետոյ, որոնք յիշեցնում էին Եւրոպայի միջամտութիւնը Թիւրքիայի ներքին գործերին, մնում են Ռուսաստանի և Աւստրո-Ունգարիայի քաղաքացիական գործակալները, որոնք կը պահպանեն, որքան յայտնի է, իրանց ֆունկցիաները ոչ ուշ՝ քան մինչև հոկտեմբեր ամիսը։ (Հ. Գ.)

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԻՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ԱԶԱԶԱՆ *)

Բացարձակ մայրը, որի համար գոյութիւն ունի միմիայն երեխան, մայր է դառնում ամեն մի պատահական տղամարդուց. հէնց մայրականութեան մէջ ևս թագնված է սեռական այն զգիրը, որ մայրը զգում է իր մանկանը ստինքով կերակրելիս, և այդ հանգամանքը այնքան ճշմարտութիւն է պարունակում իր մէջ, որքան և այն անատոմիական փաստը, թէ կանացի ստինքի պտուկի տակ գտնվում է էռեկտիլ հիւսուածք,—ինչպէս ապացուցանում են ֆիզիոլոգները,—որի գրգռումով հնարաւոր է առաջ բերել դաշտանի մկանունքների սեղմումը։ Այսպիսով մօր յարաբերութիւնը դէպի կաթնակեր մանուկը նոյն դրութիւնն է ներկայացնում, ինչ սեռական ակտը՝ Մայրականութիւնն էլ սեկսուալ է։

Թէւլով մի շարք բացասական երևոյթներ իգական սեռի նկատմամբ, այստեղ մի չափազանց փափուկ հարց է առաջ գալիս. եթէ այդչափ մեծ ոչնչութիւն է կինը, զուրկ այն ամեն յատկութիւններից, որոնք բարձրացնում են անհատի արժէքը, զուրկ նաև իր սեփական անձը գնահատելու կամքից, ապա ինչպէ՞ս է լինում, որ նա այնու ամենայնիւ դառնում է սիրոյ առարկայ։ Նախ հարց է ծագում այստեղ. գեղեցի՞կ է արդեօք կինը, թէ ոչ։ Որովհետև բոլորովին մերկ կինը ներկայացնում է մի անկատար, մի ինչ-որ որոնող, փընտռող, աններդաշնակ մարմին, ուստի արդէն զրկվում է որոշ չափով գեղեցկութեան գաղափարից, նամանաւանդ գեղեցկութիւն ասածդ նախ ներդաշնակութիւն, ապա կատարելութիւն է։ Եւ գեղեցկութիւնը անձեռնմխելի է, անհասանելի, անխառն, ինքնուրոյն։ Ուստի որոշ տարածութիւնն է, որ գեղեցկութիւնը պահում է իբրև այդպիսին. որքան մօտենում ենք նրան, այնքան նա կորցնում է իր գրաւչութիւնը, այնքան նսեմանում։ Եւ որովհետև սեռական ձգողութիւնը հրահանգում է կնոջ միացումը տղամարդու հետ, ուստի այդ պայմանական գեղեցկութիւնն անգամ,—որի մասին կանացիութեան փաստաբանները դիֆֆերամբներ են կարդում—անյայտանում է. կանացի այն գեղեցկութիւնը, որ շօշափվում, փայփայվում է, այլ ևս գեղեցկութիւն չէ։

Կանացի անմեղութիւնն ու բարոյականութիւնը հռչակված են որպէս անբաժան յատկանիշներ նրա գեղեցկութեան։ Ո՞վ կուրութիւն։ Բայց չէ՞ որ դրանք առերևոյթ իւրացված ձևեր են, որոնց տղամարդը իր բարձր կատարելութեան շրջանից փոխադրել է կնոջ վրա։

Կնոջ էութիւնն ու գոյութիւնը տիեզերքի մէջ բացատրել պէտք է այն երևոյթով, որ ժողովրդական լեզուով կոչվում է մօցիքլութիւն, խնամախօսութիւն։ Ահա կնոջ իսկական դերը։ Կնոջ ձգտումներից ամենամեծն ու նշանաւորագոյնը ամուսնանալն է և ուրիշներին ամուսնացնելը։ Նա ոխերիմ թշնամի է ամուրիներին. նա անպայման կերպով մտնում է ասպարէզ խնամախօսելու տաք դիտաւորութեամբ։ Իւրաքանչիւր մայր ամենամեծ բաւականութեամբ դիտում է իր աղջկանը հետևող, մօտեցող երիտասարդին. նա պատրաստ է ամեն յարմարութիւններ ստեղծել, որպէսզի նրանց ամուսնական դիտաւորութիւնները, եթէ կան այդպիսիք, պսակվեն փառաւոր աջողութիւններով։ Հէնց միևնոյն ձևով էլ նա պատրաստ է նպաստել ամեն մի աղջկան։ Այսպէս՝ կրկին մենք գալիս հասնում ենք այն եզրակացութեան, որ կինը ոչ միայն իր անձի, այլև ուրիշների նկատմամբ կամենում է սեռական յարաբերութեան պայմաններ ստեղծել։ Նրա ամենաընդհանուր, ամենաճշգրիտ էութիւնն է խնամախօսութիւնը, այսինքն մարմնի զուգաւորման գաղափարին անձնուիրութեամբ ծառայելը։ Կանացիութիւնը ունիվերսալ հեշտասիրութիւն է. նա իր մէջ ամփոփում է ընդհանուր սեռական կեանքի, ընդհանուր զուգաւորման գաղափարը։ Այս գաղափարից, այս կեանքից դուրս արտայայտված երևոյթները կանանց կողմից՝ բոլորը նմանողութիւններ և կապկութիւններ են։

Կինը նաև անկրօն է. նա կրօն չունի։ Տղամարդու «հաւատամքը», օրինակ բղխում է դէպի իր անձը ունեցած բարձրագոյն հաւատից. կնոջ «հաւատամքը»՝ դէպի ուրիշը ունեցած հաւատից։

Կինը անազատ է, ազատասիրութեան գաղափարից խպառ զուրկ։ Նրան միշտ յաղթահարում է տղամարդուց անհրաժեշտօրէն բռնաբարվելու անգուսպ տենչը։ Նա ճակատագրապէս ընկած է այդ տիրապետող կրաւորականութեան ներքոյ։ Ամենաբարձրը, գերագոյնը կնոջ մէջ, ծայրայեղ դէպքում, նրա աղօտ գիտակցութիւնն է իր անհատական ստորադրութեան նկատմամբ, որը անշուշտ նրա բնական առնականութեան ամենաողորմուկ մնացորդի հետևանքն է։ Ջէ՞ որ կեանքում բացարձակ, աբսոլիւտ կին գոյութիւն չունի։ Եւ սակայն կինը շատ անգամ իրան ազատ, անկաշկանդ է համարում այն պատճառով, որ նա բացարձակօրէն կապված, կաշկանդված է. նա չէ տանջվում, տառապում կրքից, որովհետև նա ամբողջովին կիրք, վաւաշոտութիւն է։ Յաղթահարել, տապալել իր սեռը, սեռականութիւնը՝ կինը միանգամայն անզօր է։ Որքան էլ նա իրան զոհ բերէ, որքան էլ կուի, տանջվի, չարչարվի, այնուամենայնիւ ամենածայրայեղ դէպքում այդ առաջադիմութիւնը կանգ է առնում այն ծանր ու խաւար զգացմունքի վրա, որը նրան տանում հասցնում է յուսահատութեան, վհատութեան, ինքնագանակոծութեան։ Նրանք զրկված են վճռական կռիւ, պատերազմ մղելու արիութիւնից։ Որքան էլ կատաղութեամբ կռուեն, պատերազմեն կանայք իրանց ստրկութեան, գերութեան դէմ, ըմբոստանան արական սեռի ուժի դէմ, այնուամենայնիւ ջերմ, կրակոտ համբոյրներ են դրոշմում այն տղամարդու շրթունքներին, որը նրանց բռնաբարում, ստրկացնում է. իրանց տէրն են դարձնում նրան, որը տակաւին տատանվում էր գրկել ու գգվել նրանց... Կինը այսպիսով տնքում է անէծքի յաւիտենական ծանրութեան տակ։ Թէպէտ ընդմիջումներով նա զգում է լուծը, սակայն երբէք չի ազատվի նրանից, որովհետև այդ ծանրութիւնը նրան թւում է շատ քաղցր ու հաճելի... Նրա միակ տենչանքը կայանում է նրանում, որ իբրև օբեկտի ցանկան նրա մարմինը, տիրեն որպէս սեփականութեան։ Այրը, տիեզերքի մէջ որպէս միկրօկօսմ, փոքրիկ տիեզերք, կազմված է թէ նիւթից և թէ բարձրագոյն հոգեկան էլեմենտից։ Կինը սակայն ոչնչութիւն է, նա սոսկ նիւթ է։ Որպէս նիւթ՝ նա բնականօրէն ձգտում է ձևակերպվելու, այդ է պատճառը, որ նա տղամարդուց է սպասում իր խճճված մտքերի բացատրութիւնը։ Որպէս նիւթ՝ նա ենթակայ է ամեն տեսակ ձևափոխութեան. նրա ներքին ձևակերպութիւնը հնարաւոր է ըստ ցանկութեան, ըստ արտաքին պայմանների ազդեցութեան՝ փոփոխութեան ենթարկել. ուստի դաստիարակութիւն ասածդ անհրաժեշտ է ոչ թէ տղամարդկանց, այլ բացառապէս կանանց։ Մաքուր, կուսական այրը—դա իդէալական նմանութիւնն է Աստուծու, բացարձակ «ինչ-որ»-ի. կինը սակայն—նոյնպէս կանա-

*) Տես «Մշակ» № 168.

Սալոնիկ, 3 օգոստոսի

Բոլոր քաղաքական ասօցիացիաների պատգամաւորների երէկվայ ժողովում ասօցիացիաների օրէնքի առիթով «Մ. և Ա.» կոմիտէտի պատգամաւորները յայտնեցին, որ կոմիտէտը այդ օրէնքը հակասահմանադրական չէ ընդունում, սակայն աւելորդ է գտնում միւս քաղաքական և ազգային ասօցիացիաների գոյութիւնը բացի իրանից, և այդ պատճառով չէ կարող մասնակցել հաւաքական (?)։

Կոմիտէտի վարմունքը գրգռեց պատգամաւորներին. ժողովը սենատին հեռագրելով բողոքեց օրէնքի դէմ։ Բոլորը ստորագրեցին բուլղարները, յոյները, սերբերը և ալբանացիները։ (Հ. Գ.)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Թաւրիզ, 3 օգոստոսի

Ընտրողական կոմիտէտի անդամների ընտրողներին ուղղած եռանդուն հրաւէրները՝ ժամ առաջ դիմել ընտրութիւններին, աջողութիւն չունեն։ Մինչև այժմ երևացել են հազիւ 2000 ընտրողներ։ (Հ. Գ.)

Թաւրիզ, 3 օգոստոսի

Ջուլֆա-Թաւրիզ ճանապարհի շրջանում կողոպտող աւազակները Սաթթար խանի ֆէդայիներն են եղել։ Հրոսակախմբի պարագլխին Սաթթար խանը հրամայել էր առանց նահանգապետի գիտութեան գիւղերում ժողովել զինված մարդիկ ու փող և գնալ (?) Մակուի խանութեան վրա, ուր արդէն մտել են Խօյի ֆէդայիները։

Բաղըր խանի մօտ 150 ֆէդայիները յարձակվեցին Խօջիաբաղ գիւղի վրա։ Հրացանաձգութիւնը ահա երրորդ օրն է շարունակվում է։ (Հ. Գ.)

Թ է հ ր ա ն.—Նոր շահը խնամակալին ուղղված իր նոր մանիֆեստով շնորհակալութիւն յայտնելով ժողովրդին իրան շահ ընտրելու համար՝ ի միջի այլոց ասում է.

«Ես թէև, համարեա, անգրագէտ մի մանուկ եմ, բայց շատ լաւ հասկանում եմ, որ ազատութիւնը աշխարհիս մէջ ամենասիրելի բանն է։ Երբ ինձ բացատրեցին սահմանադրութեան էութիւնը, ես անկեղծ կերպով սիրեցի նրան և «սահմանադրութիւն» խօսքը այլևս ինձ համար սարսափելի չէ։ Այժմ իմ բոլոր ղիտաւորութիւններն ու ձգտումները ուղղված պէտք է լինեն այն բանին, որպէսզի պարսիկ ժողովուրդը, վերջապէս, ապրի մարդավայել կեանքով»։

Լեախօվը «Г. М.» լրագրի թղթակցի հետ խօսելիս յայտնել է. «Իրերի դրութիւնը Պարսկաստանում ինձ միանգամայն հանելուկ է թւում. հանգստութիւնը դեռ ևս չէ վերականգնված. Ատրպատականի, Թաւրիզի, Զինջան և Շիրազի շրջանները բռնկված են խլրտումներով։ Այդ մասերում բողոքում են շահի գահընկէցութեան դէմ։ Գահի նոր պրետենդներ կարող են առաջ գալ։ Արիւնով կարող է ողողվել ամբողջ Պարսկաստանը»։

Թէհրան, 23 յուլիսի

Այսօր ժամանակաւոր մէջլիսի նիստում առաջին անգամ ներկայ էր սահմանադրականների պարագլուխ Թաղի-Զադէն։ Նա առաջարկեց վերաքննել Էյն-ուդ-Դօվլէին Շիրազի նահանգապետ նշանակելու հարցը և մի ընդարձակ ճառի մէջ ապացուցանում էր այդպիսի մի կարգադրութեան վնասակարութիւնը ու աւարտեց իր ճառը հետևեալ խօսքերով. «Միապետութեան բռնակալութեան ժամանակ Իրանի բարձունքների վրա կանգնած էր Էյն-ուդ-Դօվլէն, սահմանադրական կազմի ժամանակ կանգնած է կրկին նոյն Էյն-ուդ-Դօվլէն։ Ե՞րբ, վերջապէս, մենք պէտք է ազատվենք նրանից։ Եթէ նոր մարդկանց պակասութիւնը հարկադրում է մեզ կոմպրոմիսների մէջ մտնել, այդ, այնուամենայնիւ, չէ նշանակում, որ մենք պէտք է նահանգապետի պաշտօն տանք Էյն-ուդ-Դօվլէին։ Այդպիսի պաշտօն չէ կարելի տալ մի մարդու, որը Մահմէդ-Ալիի պատժիչ զօրախմբի հրամանատարն էր, մի մարդու, որը գումարեց, զինւորեց և ոգեւորեց աւազակների խմբերին»։ Ժողովը վճռեց նահանգապետ չը նշանակել Էյն-ուդ-Դօվլէին։ («Р. У.»)

Լէնքօրան, 2 օգոստոսի

Յուլիսի 30-ի գիշերը Էյշէնի պահակատեղի մօտ պարսից սահմանն անցաւ մի աւազակախումբ, որը քշեց տաւարը։ Սահմանապահ զինւորները հասան նրանց։ Սկսվեց հրացանաձգութիւն։ Տաւարը յետ խլվեց։ Աւազակախումբը կարողացաւ անյայտանալ Պարսկաստանում։ Մարդկային կորուստներ չը կան։ («Т. П.»)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տօկիօ, 3 օգոստոսի

Երկրաշարժի ժամանակ զոհ գնացին 30, վիրաւորվեցին 73 մարդ։ Շատ տաճարներ կործանվեցին։ (Հ. Գ.)

Կօլօրադօ, 3 օգոստոսի

Սպրինգօյում կայարանին մօտիկ Դինվէր-Րիօգրանտէի գծի երկու գնացքների ընդհարում եղաւ։ Գնացքում գտնվող 400 ճանապարհորդներից սպանվեցին 8, վիրաւորվեցին 50 մարդ, մի քանիսը մահացաւ։ (Հ. Գ.)

Ստօկհօլմ, 3 օգոստոսի

Գիւղատնտեսական բանւորների գործադուլը անզօր է. համարեա բոլոր լրագիրները լոյս են տեսնում, մի քանիսը սովորական ծաւալով։ (Հ. Գ.)

Բ ե լ գ ր ա դ.—Պաւել արքայորդու պալատի այգում սարսափելի պայթիւն տեղի ունեցաւ, որը լսելի է լինում շատ հեռուից։ Պայթիւնը արմատախիլ է արել բաւականաչափ ծառեր։ Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ պայթիւնը կարող էր առաջանալ շիշի մէջ եղած բենզինի բռնկումից կամ րակէտի պայթիւնից, բայց իրողութիւնը այն է, որ Գէօրգի արքայորդին պայթուցիկ նիւթերի նոր փորձեր է անում այժմ և իր այդ զբաղմունքի համար ընտրել է Պաւել արքայորդու պալատի այգին։ (Рѣчь)

Վ ի ե ն ն ա.—Այստեղ Բելգրադից տեղեկութիւն է ստացվել, որ սերբիական զինւորական խորհուրդը քննութեան ենթարկեց իրերի դրութիւնը յունա-թիւրքական պատերազմի հաւանականութեան նկատմամբ։ Գեներալները այդ պատերազմը համարում են յարմար սերբիական զօրքերը Նօվօ-Բազարի սանջակը մտցնելու համար։ («Рѣчь»)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Թիֆլիսի քաղաքացիների որոշ շրջաններում ներկայումս նկատվում է ուշադրութեան արժանի մի շարժում, որին վիճակված է ներգործական դեր խաղալ քաղաքական ինքնավարութեան կեանքում, մտցնելով նրա հասարակական-կուլտուրական շինարարութեան գործի մէջ ժողովրդական առօրեայ պայմաններին համապատասխանող թարմ հոսանքներ։

Այդ շարժումը քաղաքի բնակիչների կազմակերպութեան փորձերն են, որոնք նպատակ ունեն համախմբել ու սերտ կերպով իրար հետ շաղկապել առաջադէմ տարրերը՝ մի կողմից աջակցելու քաղաքային վարչութիւններին՝ քաղաքի առողջացման ու բարեզարդութեան քայլերում, իսկ միւս կողմից իրանց անմիջական վերահսկողութեանը ենթարկելու նրանց ամբողջ գործունէութիւնը։

Մեզանում մի այդպիսի շարժում նորութիւն է. նորութիւն չէ սակայն Ռուսաստանում, ուր մի շարք մեծ քաղաքներ վաղուց արդէն ձեռնամուխ են եղել այդ տեսակ ինքնօգնութեան փորձերի։

Այսօր սակայն նշանակալից են այդ փորձերը, որովհետև ընդհանուր երևոյթ են դառնում։

Քաղաքային ինքնավարութիւնների գործունէութեան ձախորդ պայմանների դէմ դժգոհութիւն է տիրում ամեն տեղ. ազգաբնակութիւնից գանձված տուրքերի մեծ մասը գործադրվում են ըստ հայեցողութեան, ժողովրդական շահերի հետ ոչ միայն որևէ առնչութիւն չունեցող, այլ և տրամագծօրէն նրան հակառակ նպատակների վրա, միանգամայն աչքաթող անելով սակայն նրա դրութիւնը բարելաւելու համար անհրաժեշտ և անյետաձգելի կարիքները, ինչպէս օրինակ՝ կրթական գործը, քաղաքի տնտեսական բարւոքումի և ընդհանուր բարեզարդութեան, օրինակելի լուսաւորութեան և առողջապահական խնդիրները։

Անշուշտ քիչ պատճառներ չը կան դժգոհ լինելու իրերի ներկայ դրութիւնից, որի վրա ազդելու ոչ մի ուրիշ հնարաւորութիւն չը կայ, բայց եթէ դիմել միայն ժամուլի աջակցութեանը։

Եւ ահա ուրախալի է տեսնել, որ Թիֆլիսի ազգաբնակութեան մէջ էլ երևան են գալիս ինքնօգնութեան և իր պարտականութիւնների նկատմամբ գիտակցական վերաբերվելու զարթնումի նշաններ։

Կազմակերպված ձևով հանդէս գալու գործնական առաջին քայլը առայժմ տալիս է Թիֆլիսի I ընտրողական մասի բնակիչների և ընտրողների մի խումբ, որ քաղաքային դումայի քարտուղար Մ. Ջաբարի ղեկավարութեամբ, սրանից մի քանի օր առաջ, ներկայացրել է նահանգապետին ի հաստատութիւն կանօնադրութիւնը, ինչպէս այդ իմացանք լրագիրներից։

Կանօնադրութիւնը հաստատվելու դէպքում ընտրողական I մասը, որի մէջ մտնում են 1, 2, 3 և 4-րդ ոստիկանամասերը, որպէս կազմակերպված մի ոյժ, բնականօրէն, կաշխատէ ազդել քաղաքային վարչութեան գործունէութեան վրա, հոգ տանել իր թաղամասերի բարեկարգութեան և կարիքների մասին, իսկ քաղաքային ընտրութիւնների գործում հանդէս կը կայ աւելի գիտակցօրէն, քան ուրիշ մասեր։

Նրանք, որոնք նախանձախնդիր են քաղաքի բարեկարգութեանը և ազգաբնակութեան իրական առաջադիմութեանը՝ տնտեսական մտաւոր ու առողջապահական, մանաւանդ ծառաների բարեկեցութիւնը բարձրացնելու տեսակէտներից, պէտք է շտապեն օգուտ քաղել այդ նշմարվող ինքնօգնութեան և ինքնաշխատութեան դիմելու մխիթարական տրամադրութիւնից՝ մի կողմից բարեփոխութիւն մտցնելու քաղաքային տնտեսութեան և գործավարութեան եղանակի մէջ, իսկ միւս կողմից՝ ամրապնդելու և արդիւնաւէտ դարձնելու այն գիտակցութիւնը, որ երկար տարիների արհեստական կապանքների տակից այսօր նոր-նոր միայն սկսում է զարթնել և ինքնաշխատութեան փորձեր անել։

Քաղաքի բարեկեցութիւնը և քաղաքացիների առաջադիմութիւնը—ահա թէ ինչը պէտք է համախմբէ և կազմակերպութեան դրդէ քաղաքի բնակիչներին և ընտրողներին։

Եւ որքան շուտ, այնքան լաւ։

Լ. Դանիէլեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Դաշբուլաղ գ. (Նուխու գաւ.), 20 յուլ.

Դաշբուլաղը հիմնվել է 18-րդ դարի երկրորդ կիսում, որը հաստատում են գիւղի միակ աղբիւրի և եկեղեցու արձանագրութիւնները։ Յիշեալ աղբիւրը, որ շատ սառն է և առողջարար, բղխում է քարի միջից և դրա համար էլ գիւղը իր անունը ստացել է նրանից, կոչվում է Թուրքերէն Դաշ-բուլաղ (Քար-աղբիւր)։ Գովական է նաև գիւղը իր կլիմայով, որի շնորհիւ ծառայում է ամարանոց նուխեցիների համար։ Սակայն ինքը գիւղի ժողովուրդը դեռևս շարունակում է ապրել հին նահապետական կենցաղով, հասկացողութիւններով ու սովորութիւններով. անփոփոխ է հագուստը, նիստ ու կացը, երկրագործութեան աշխատանքի եղանակը, միևնոյն հին գութանը եայլն։ Զուրկ է կանոնաւոր հաղորդակցութիւնից, բժշկական օգնութիւնից։ Կուլտուրական առաջադիմութեան ոչ մի նշոյլ, եթէ չը հաշւենք մի քանի կղմինտրածածկ երկյարկանի տները, պետական միդասեան դպրոցը և թիֆլիսաբնակ մի խումբ դաշբուլաղցիների ջանքերով տեղումս բացված ձրի ժողովրդական գրադ.-ընթերցարանը «Բերձ» անունով. 400 ծխից բաղկացած գիւղը ունի մի քարաշէն եկեղեցի՝ երկու քահանայով։

Գիւղացիների միակ եկամուտի աղբիւրն է երկրագործութիւնը, որը սակայն վերջին 10-ամեակում ձախորդութիւնների է ենթակայ եղել շնորհիւ կարկուտի և երաշտի։ Բնութեան պատճառած այդ չարիքների վրա աւելացել է նաև պետական հարկերի կրկնապատկվելը, որոնք միացեալ ոյժերով գլորել են գիւղացուն տնտեսական ծանր ճգնաժամի մէջ։ Եւ նա հազիւ հազ հայթայթել է իր ապրուստը ու վճարել պետական տուրքերը։ Չէ կարողացել վճարել միայն հոգևոր իշխանութեան «աթոռահաս» տուրքը։ Մեր հոգևոր իշխանութեան համար չը կարողանալը ըստ երևոյթին մեղմացուցիչ հանգամանք չէ և արդէն չորս ամիս է, որ գրաւոր կերպով հրամայել է գիւղի քահանաներին «այլևս ոչ մի ծիսակատարութիւն չանել, մինչև որ գիւղացիք չը վճարեն իրանց վրա բարդված 10—12 տարվայ «աթոռահաս» կամ «սրբազրամ» պարտքը. ժխտողը կը պատժվի»։

Այս երեք-չորս ամսվայ ընթացքում եղել են մեռնողներ, որոնց թաղելու համար գիւղացիք խմբերով դիմել են ուր հարկն է, որպէսզի իրաւունք ստանան քահանայով թաղել։ Սակայն մերժումն են ստացել և, ի հարկէ, ստիպված են եղել առանց քահանայի, այն էլ շատ անգամ գիշերը, տանել ու թաղել։

Գիւղացի կանայք իրար մխիթարելու համար ասում են միմեանց. «Եանի վար դէրը ժիժի-պապա չարաւ, մեր մեռելը գեբեզմանան դիւրս եկաւ փախաւ...»։ Իսկ «աղսաղկալները» փառք են տալիս Աստուծուն, մեղմ գալիս՝ թէ այնքան ապրեցին, որ այսպիսի օրեր էլ տեսան...

Կան 40—50 չը մկրտված նորածին մանուկներ... Պսակի ոչ մի դէպք չէ եղել։

Ա. Զ.

Ներքին-Խաթունարխ (Էջմ. գ.), 31 յուլ.

Էջմիածնի գաւառի մի քանի գիւղերը, ինչպիսիք են Խաթունարխը, Կարխունուն և այլն, ոռոգման տեսակէտից գտնվում են ամենանպաստաւոր պայմաններում։ Սև-Ջուր (Կարա-սու) գետակը հանդիսանում է մի անգնահատելի գանձ, որը բնութիւնը պարգևել է յիշեալ գետակի շրջապատում ապրող ազգաբնակութեանը առատաձեռն կերպով։ Եւ եթէ այսօր նկատվում է այս կամ այն հասարակութեան համար ջրի սակաւութիւն, դրանում միանգամայն մեղաւոր են իրանք այդ հասարակութիւնները իրանց ծուլութեամբ և անհոգութեամբ։ Մանաւորապէս Խաթունարխի հասարակութիւնը կամ մի քանի գիւղեր, որոնք են՝ Ներքին-Խաթունարխ, Ղամարլու, Կարկաբազար և Սարվանլար, որոնք ներկայումս զգում են ջրի մէջ կարիք, եթէ ուզենան՝ կարող են ոչ միայն ջրի սղութիւնը ոչնչացնել, այլ նոյնիսկ ջրի առատութիւնը ապահովել ընդմիշտ։ Դրա համար հարկաւոր է, որ յիշեալ չորս գիւղերը միանան և Սև-Ջրի առաջը պատնէշ կառուցեն և մի համայնական առուով ջուրը հասցնեն իրանց սահմանը։ Վէճ, հակառակութիւն և այլն չեն կարող պատահել, քանի որ Սև-Ջուրը առատ ջուր կը մատակարարէ։ Այդ նպատակի համար, ճիշդ է, հասարակութիւնը կունենայ նիւթական զոհաբերութիւն, սակայն ձեռք բերված ջուրը կարող է մի քանի հազար անգամ հատուցանել նրանց ծախսերը։

Ա. Մնացականեան

Նոր-Բայազէտ, 31 յուլիսի

Քաղաքիցս 10 վերստ հեռաւորութեան վրա դէպի արևելք գտնվում է «Ուզունլու» կոչված արքունի արօտատեղը, որը կապալով է վերցրել մեր քաղաքացի Ա. Նիկողոսեանց՝ գիւղատնտեսութեամբ պարապելու համար։ Բացի իր սեփական կովերից և այլ անասուններից, նա կթելու պայմանով վերցրել է նաև մեր քաղաքացիներից մի որոշ թիւ կովեր, որոնց ամառվայ սէզօնում կթելու համար պարտաւորվել է տէրերին տալ 10 ր. կաթի փոխարէն։ Նիկողոսեանի գիւղատնտեսական ագարակը զննելու և կաթնատնտեսութեան վերաբերեալ այլ և այլ խորհրդածութիւններ անելու համար հրաւիրված էին իբրև գիւղատնտեսներ Ալ. Քալանթար, Աշ. Աթանասեան և այլք, որոնք ամսիս 28-ին այցելելով Ուզունլուին և քննելով Նիկողոսեանցի ֆերման և հարկաւոր խորհրդակցութիւններ անելուց յետոյ միւս օրը վերադարձան Թիֆլիս։ Հիւրերին աւելի ուրախացնելու և կանօնաւոր կերպով պատւելու համար Ա. Նիկողոսեան մեծ խնճոյք էր սարքել, որին հրաւիրել էր նաև քաղաքիցս մի-երկու տասնեակ պատւաւոր մարդկանց, որոնց թւում նաև գաւառապետը, հաշտարար դատաւորը, քննիչը, քաղ. աւագը և այլն։

Ֆարս

Ո ւ զ ո ւ ն թ ա լ ա (Ղազ. գաւ.), 27 յուլ.

Մեր գիւղը զրկված է ամեն բանից։ Լսում ու կարդում ենք լրագիրներում, որ ուրիշ գաւառներում ու վայրերում դասախօսութիւններ են տեղի ունենում անասնագործութեան, անասնապահութեան, կաթնատնտեսութեան մասին, իսկ մեր շրջանը բոլորովին մոռացված է այդ կողմից։

Ներկայումս մեր շրջանի գիւղերում կառավարութիւնը հաւաքում է անցեալ տարի կարկուտի առաջացրած վնասի պատճառով փոխարինաբար գիւղացիներին բաց թողած իր գումարները։ Խեղճ գիւղացին դեռ կալը չէ կասել, և ահա արդէն ստիպված է իր բերքը կիսագնով ծախել ու տալ պահանջվող տուրքը։ Դեռ այդ պահանջվող տուրքն ամբողջովին չը վճարած, մէկ էլ տեսնես՝ տանուտէրը ասում է, թէ այս-ինչ թւերի հարկի մնացած ապառիկը վաղը պատրաստ լինի։ Ո՞ր ջուրն ընկնի գիւղացին. տանուտիրոջ երկիւղից նա ձայն չէ հանում, բայց լաւ է իմանում, որ, շնորհիւ նրա ագիտութեան, տանուտէրը, այդ հարկի ապառիկները հաւաքելիս, ինքն էլ իր բաժինն ստանում է։

Մեր գիւղն ուսումնարանից զուրկ է։ Չը նայած որ գիւղացիք զգում են ուսման որքան թանգարժէք լինելը, բայց ներկայումս՝ անցեալ տարիներից դիզված հարկերը վճարելուց աչք բաց արած չունեն, որպէսզի կարողանան ուսման մասին էլ իրանց սեփական միջոցներով հոգալ։ Ցանկալի էր, որ Կ. Հ. Բ. Ընկերութիւնը կամ Բ. Հ. Կ. Միութիւնը լուրջ ուշադրութիւն դարձնէին այս խնդրի վրա և գործի նախաձեռնողը հանդիսանային։ Գիւղացիներն իրանք կը հոգան ուսումնարանի շինութեան, գուցէ և ուսուցչի ռոճկի մի մասի վերաբերմամբ։ Միայն նախաձեռնող ու անձնուէր օգնող է հարկաւոր։

Ե. Տ.-Յ.

Գ ի ւ լ լ ո ւ ջ ա (Սուրմ. գաւ.), 2 օգոս.

Գիւլլուջան ընկած է Բարդողեան լեռնաշղթայի ստորոտում և բաղկացած է 180 տնից. գիւղը հարուստ է բնութիւնից և օժտված քաղցրահամ ջրերով ու աղբիւրներով։ Մի քանի տարի սրանից առաջ մեր գիւղացիները ապրում էին ամենալաւ պայմաններում, ունէին բաւականին հարստութիւն, և, բացառութեամբ մի քանի շինականների, ամբողջ գիւղը գրեթէ հօտերով ոչխար էր պահում և պարապում անասնապահութեամբ։ Իսկ այժմ, ինչ-ինչ հանգամանքների պատճառով, մեր գիւղացիները գտնվում են անելանելի դրութեան մէջ։ Գիւլլուջացիները միևնոյն ժամանակ և հողագործութեամբ են պարապում, բայց հողագործութիւնից նրանք այնքան էլ մեծ օգուտ չեն ստանում՝ վարելահողի պակասութեան պատճառով։

Ճիշդ է, այս տարի մեր գիւղի արտերը զերծ մնացին զանազան պատահարներից և առատ բերք են խոստանում, բայց և այնպէս գիւղացիները յոյս չունեն ազատվելու իրանց անելանելի դրութիւնից, որովհետև, ինչպէս իրանք են ասում, արդէն կանաչ ժամանակվանից են կերել։ Գիւղացիների մեծամասնութիւնը տարվայ մեծ մասը գիւղում չէ մնում, այլ իր երեխաներին հաց հայթայթելու համար գնում է Ջաւարաբաղ, Քեալագ-Արխ, Շայբեար, Շօլլու և այլ տեղեր մշակութիւն և հունձ անելու, որտեղ վատ սնունդ ստանալով հիւանդանում են շատերը, նոյնիսկ մեռնում, ինչպէս դա եղաւ անցեալ տարի Գիւլլուջայում և Մօլլա-Ղամարում։

Բացի վերոյիշեալ հանգամանքներից, գլխաւոր ցաւը նրանումն է, որ ոչ ոք չէ մտածում գիւղացիների այդպիսի դրութեան մասին, չէ մտածում նրանց այդ անտանելի կացութիւնից ազատելու մասին։ Ո՞վ պիտի մտածի նրանց մասին։ Գիւղի գիտակից մասը կազմում են հարուստները, որոնք փոխանակ իրանց թշուառ համագիւղացիների դրութիւնը բարելաւելու՝ ընդհակառակն են գործում։

Ղաբաղ-Թափա

Գ օ ր ի ս, 31 յուլիսի

Զատկից սկսած մեզանում աւերածութիւն գործող սկարլատինան քաղաքումս թուլացել, իսկ Գօրիս գիւղում այժմ օրական 3—4 զոհեր է տանում։ Խնձորեսկ մեծ գիւղում երեխաների մահը նոյն ցաւից շատ մեծ չափերի է հասել։ Արղունի-շէն գիւղում նոյնպէս տարածված է։

Գաւառում չը կայ հիւանդութեան դէմ մաքառող բժշկական թռուցիկ խումբ։ Սիսիանի գիւղերում էլ երեխաների հիւանդութիւն կայ։ Բժշկական մեծ կարիք է զգացվում գաւառում։ Եղածները շատ քիչ են և գտնվում են քաղաքում։

Զանգեզուրում ցորենի բերքը առատ է և գիւղացին կուշտ կը լինի այս ձմեռ։ Անհա մի չարիքի վախճան, որ վերջին մի քանի տարիների ընթացքում յամառ և ծանր կերպով նեղում էր խեղճ գիւղացուն։ Գեղջուկը ուրախ և զուարթ է ամեն տեղ. բերքը առատ տեսնելով նա բացագանչում է հայեացքը երկինք ուղղելով.

— Ո՞վ կարող էր տեսնել, որ ցորենի պուդը 70 կ. կը ծախվի. փառքդ շատ է, Աստուած։

Սագանդարեան

Ղ շ լ ա ղ, 3 օգոստոսի

Մեր շրջանի մի քանի գիւղերում ժողովրդական գիւղատնտեսական դասախօսութիւններ կազմակերպող մասնաժողովի հրաւէրով, ամսիս 2-ին մեր գիւղն եկան Մ. Սողոմոնեանց և Կ. Վարժապետեան՝ գիւղական հասարակութեան առաջ դասախօսութիւններ կարդալու։

Ծխ. դպրոցում լցվեց գիւղացիների խուռն բազմութիւն։

Հասարակութիւնը, լսելով Սողոմոնեանցի մանրամասն զեկուցումը «Գիւղատնտեսական ճիւղերի զարգացման մասին և գիւղատնտեսական ընկ. ապագայ գործունէութիւնը», որոշեց կազմել Հ. Գ. և Տնտ. Ընկ. ճիւղ։

Կազմվեց համապատասխան արձանագրութիւն և ընտրվեցին վարչութեան երեք անդամներ։

ցի մասը տղամարդու մէջ—կատարեալ ոչընչութեան խորհրդանշանն է, սիմվօլը։ Ահա նրա նշանակութիւնը տիեզերքի մէջ, ահա ինչպէս են լրացնում, պայմանաւորում իրար այրն ու կինը։ Վերջինս տիեզերքի ամբողջութեան մէջ իր գոյութեան իմաստն ու ֆունկցիան ստանում է որպէս հակադրութիւն տղամարդու։ Մարդու, անհատի մէջ իրար հակադիր կանգնած են անսահման էացումն ու անսահման անէացումը։ Այդ է պատճառը, որ այրն ու կինը միասին վերցված կազմում են լիակատար մարդը։ Այսպիսով՝ կնոջ իմաստը անիմաստութիւնն ու ոչնչութիւնն է, աստուածային գերագոյն էլեմենտի սուտ հակադրութիւնը։

Նիւթի-կնոջ ձևակերպումը կախված է բացառապէս տղամարդուց. այն մօմենտից, երբ այրը դարձաւ հեշտասէր, նա ստեղծեց նաև կնոջը, ուստի վերջինս լինելով տղամարդու սեռական ցանկութեան արգասիքը՝ հանդիսանում է որպէս սուտ հեշտասիրութիւն։ Կինը անխուսափելիօրէն շահագրգռված է տղամարդու սեռական էներգիայով, որովհետև նա գոյութիւն ունի այն չափով, որ չափով այրը տիրապետում է հեշտասիրական էներգիայով։ Այդ է պատճառը, որ նրա ջերմ ցանկութիւնն է տղամարդուն դարձնել մի կատարեալ ֆալլօս, որ նա խնամախօսում է սեռական ակտի հնարաւորութիւնը չընդհատելու դիտումով։ Նրա համար գոյութեան միակ իմաստը տղամարդուն յանցաւոր դարձնելն է, որովհետև ինքը ոչնչացած կը լինէր հէնց այն մօմենտից, երբ այրը յաղթահարէր իր սեռական պահանջը։ Կինը տղամարդու նախածին մեղքն է. նա իր գոյութիւնը ստանում է տղամարդու յանցագործութեան հէնց առաջին վայրկեանից։ Կինը առնական հեշտասիրութեան իրականացումն, օբեկտիվացիան է։ Իր այդօրինակ յանցագործութիւնը այրը ձգնում է շղարշել սիրոյ զգացմունքով, փոխանակ յաղթահարելու նրան. նա բարձրացնում է կնոջը, փոխանակ հեռացնելու, վանելու նրան։ «Ինչ-որը» գըրկախառնում է «ոչնչութիւնը» և դրանով ձգնում աշխարհը ժխտողականութիւնից ազատելու և հակասութիւնները հաշտեցնելու։ Տղամարդու յանցագործութիւնը՝ իր մէջ ամփոփված կանացիութեան արգասիքն է, որովհետև կինը յանցագործութիւն է, նա տղամարդու երկրորդական ցածր բնազդի անդրադարձումն, արտացոլումն է, օտար կամքի կոյր գործիքը։

Այնուամենայնիւ նիւթը հանդիսանում է ոչ պակաս անըմբռնելի պրօբլէմ, քան ձևը. կինն էլ այնչափով անվերջ է իր գոյութեամբ, որ չափով և այրը. ոչնչութիւնը այնչափ յաւիտենական է, որչափ և էացումը։ Սակայն այդ յաւիտենականութիւնը միմիայն մեղքի, յանցանքի յաւիտենականութիւն է։

(Կը շարունակուի)

Գիւղատնտեսական ճիւղի կարիքը վաղուց էր մեզանում հասունացել, բայց մինչև օրս պաշտօնական բնաւորութիւն չէր ստացել: Յոյս ունենք, որ Հ. Գ. և Տնայն. Ընկ. կենտրոնական վարչութիւնը, ստանալով արձանագրութիւնը, կը շտապի միջնորդել ուր հարկն է:

Մասնագէտ-գիւղատնտես Վարժապետեանը դասախօսեց «Հողի փափկացման և պարարտացման» մասին: Գիւղացիները լարված ուշադրութեամբ լսում էին դասախօսին:

Ցանկալի էր, որ սոյնանման դասախօսութիւնները միշտ կրկնվէին գիւղական շրջաններում: Մ. Ղազարեան

ՋՐԱԲԱՇԽԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

(Արարատեան երկիր)

I

Գիւղացիութեանը հետաքրքրող և ամեն հրատապ խնդիրներից մինը ներկայումս հանդիսանում է ջրաբաշխական խնդիրը Արարատեան երկրում: Եթէ այստեղ խօսք կայ հողի սակաւութեան մասին, դա պէտք է իմանալ՝ ոչ այլ ինչ, եթէ ոչ, միմիայն ջրի պահանջ և ջրի սակաւութիւն: Խօսքս ի հարկէ վերաբերում է դաշտային տափաստաններին, որտեղ հողը առանց ջրի չէ բուսցնում մի բոյս անգամ և հէնց այդ ջրի բացակայութիւնն է, որ ներկայումս հազարաւոր դեսեատին հողեր մնում են Արարատեան երկրում միանգամայն անպէտք և անօգուտ: Եւ եթէ կայ ջուր, և այդ ջուրը աւելանում է ինչ չափով, նոյն չափով և գիւղացիութիւնը ստանում է աւելի հող՝ արդիւնաբերելու համար: Ասել է թէ այստեղ ոչ թէ հողի սակաւութեան խնդիր կայ, այլ աւելի ջրի սակաւութեան:

Արարատեան երկրում, աւելի ևս Էջմիածնի, Սուրմալուի, Ղամարլուի շրջաններում ջրի կարիքն զգացվում է այնպիսի սուր կերպով, որ ներկայումս գիւղացիք իրանց այրվող, տոչորվող արգաւանդներն ու մշակութիւնները ջրելու համար կը ծախէին նոյնիսկ, ինչպէս իրանք են ասում՝ իրանց երեխաները: Դեռ մի կողմ եմ թողնում այն անջրդի վայրերը, որոնք միանգամայն չեն մշակվում:

Ջուր չը կայ, եղածը միանգամայն անկանոն ու անկարգ, ուր տիրապետում է ի հարկէ բռնի ոյժն ու հրացանի սարսափը: Ուժեղ գիւղացիք, աւելի ևս ջրվորներ համայնքները, ճնշում, միանգամայն զրկում են իրանցից ներքև գտնվող գիւղացիներին, խլելով սրանց բաժին ջուրը: Այստեղ շարունակ պատահում են սպանութիւններ, կռիւ և անվերջ երկպառակութիւններ ջրի համար, և այսօր ոռոգման խնդիրը այդ գիւղացիների համար միանգամայն կեանքի և մահու խնդիր է հանդիսանում:

Շատ անգամ է կրկնված, որ մեր երկրում ջրաբաշխական գործը գտնվում է տակաւին նահապետական սիստեմի մէջ: Արարատեան երկրում աճող և բազմացող ժողովուրդը պարբերաբար ոռոգման ենթարկելով երկրի մակերևոյթի վրա ջրի հոսանքներին ենթարկվող բոլոր վայրերը այստեղից առաջացել են երկու պայմաններ, նախ եղած ջուրը ցրվելով աւելի ընդարձակ տարածութիւնների վրա, նա գրեթէ սպառվել է և աւելի շատ պակաս ոռոգման է ենթարկվում բոլոր եղած հողն էլ, իսկ երկրորդը այժմ անջրդի են մնում այն ընդարձակ հողաբաժինները, որոնք գտնվում են ջրի մակերևոյթից բարձր: Յիշեալ շրջաններում համեմատաբար խիստ լայնարձակ են և բաւական ընտիր են այդ հողաբաժինները:

Այն բոլոր միջոցները, որոնք կարող էին գործադրվել նահապետական բնական ջրաբաշխութեանը, արդէն գիւղացին ամենը թափել է և հէնց այդտեղ էլ կանգ է առել, առանց երբէք հասկանալու և նոյնիսկ հաւատալու էլ, թէ կարելի է ստեղծել և առաջ բերել այնպիսի աշխատանքներ, որոնց միջոցով ջրաբաշխական պայմաններին կարող են ենթարկվել բոլոր հողերը, որոնք անհամեմատ բարձրում են գտնվում ջրի մակերևոյթից:

Ուրիշ բան է, եթէ երկրում պակասէին այն ընդարձակ և առատ պայմանները, որոնք անսպառ աղբիւրներ կարող էին հանդիսանալ երկրի ոռոգման գործին: Սակայն այդ պայմաններն ունի Արարատեան երկիրը և դրանք են հէնց այդ տոչորվող և կիզման ենթարկվող դաշտավայրերի միջով անցնող հսկայական այն գետերը, ստորև գտնվող աղբիւրներն ու գետակները, որոնք բաւական կը լինեն ոռոգելու ամբողջ երկիրը: Սև-ջուր, Արաքս, Հրազդան, Եփրատ, Ախուրեան և այլք, որոնք հոսում են անօգուտ դէպի ցած, ցնցելով ծովերն ու ովկիանոսները, իսկ նրանց ափին, մի քանի քայլ հեռու, այրվում են անջրդիութիւնից չորանում գիւղացու մշակած հողն ու այգիները:

Այս բոլորը ոչ այլ ինչ են ապացուցանում, եթէ ոչ, որ մեր երկիրը տակաւին յետ է մնացել իր արդիւնագործութեան պրոեսսիոնական գործից, ուր տակաւին չեն ներմուծվել շոգին և մեքենան, կամ էլեկտրական ջրմուղ խողովակները, որոնք արմատականապէս կարող են միանգամայն վերացնել այդ պահանջը: Սա միակ միջոցն է և փրկութիւնը մեր երկրի ջրաբաշխութեան գործի, որով կարելի կը լինի թէ մեծ չափերով առատացնել հողը և թէ աւելի խոշոր չափերով զարկ տալ արդիւնաբերութեանը՝ լիովին ոռոգման ենթարկելով մշակված հողերը: Մուշ. Բագրատունի

ԿՈՆՏՐՈԼԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է

Անցորդը «Մշակի» 160-րդ համարում «Կոնտրոլի անհրաժեշտութիւնը» վերնագրով մի ուշագրաւ յօդուած ունէր: Իրաւամբ կոնտրոլը՝ «մեր եկեղեցական բարեկարգութեան գործում» համարում է նա «գլուխ գործոց»:

Կոնտրոլը մեր հոգևոր նուիրապետութեան մէջ ընդհանրապէս այն իմաստով և այն ըմբռնողութեամբ, որ բարեկարգ կառավարութիւններում գոյութիւն ունի, գրեթէ իսպառ անծանօթ է եղել: Մեր գործավարութեան մէջ երբեմն-երբեմն կոնտրոլի մաքով քննութիւններ են սահմանվել, այն էլ, անշուշտ, ունէ մէկին պատժելու, պատասխանատուութեան ենթարկելու շարժառիթներից դրդված: Բայց իսկական կոնտրոլը, շեշտում եմ, իբրև մի անհրաժեշտութիւն, իբրև մի ամենակարևոր պահանջ որոշ սիստեմի տակ դրված՝ մեզանում բնաւ չէ եղել ոչ հանգուցեալ և ոչ էլ նրանից առաջ հանգուցեալ հայրապետների և ոչ էլ տեղակալութիւնների օրերում:

Պետական օրէնքով՝ մեր գործերը, մեր հիմնարկութիւնները, մեր պաշտօնական մարմինները երկու կողմից գրեթէ պաշտ վերահսկողութեան ներքոյ են: Մի վերահսկողը ժողովուրդն է իր կողմից ընտրված վերաստուգիչ յանձնաժողովների միջոցով, միւսը հոգևոր իշխանութիւնն է իր կողմից նշանակած պաշտօնեաների միջոցով: Մեր երեսփոխանները, մեր ծխական ու թեմական հոգաբարձութիւններն ու խորհուրդները պարտաւոր են հաշիւ ներկայացնել ու հաշիւ տալ թէ իրանց ընտրող ժողովին և թէ իրանց հաստատող իշխանութեանը:

Բայց ցաւ ի սիրտ պիտի խոստովանենք, որ մեր կեանքում ոչ մինը կայ և ոչ միւսը: Եթէ երբեմն-երբեմն էլ վերահսկողութիւն գործ է դրվում՝ կամ շատ թոյլ, կամ որևէ գրեթէ անձնական շարժառիթից դրդված:

Անցորդը կարևոր է համարում որ՝ «կոնտրոլը բաղկացած լինի թէ հոգևորականից և թէ աշխարհականից, որի պարտականութիւնը պէտք է լինի տեղն ու տեղը քննել հոգևոր պաշտօնեաների գործողութիւնները»: Եւ օրէնքը այդպիսի կոնտրոլ սահմանել է, բայց որ մեր կեանքում մնում է գրեթէ անգործադրելի, ծով է մեղաւորը. մէթէ միայն հանգուցեալ կաթողիկոսը կամ հոգևոր իշխանաւորը:

Իսկ ժողովուրդը:

Արդեօք մեր ժողովրդի կողմից ընտրված, ժողովրդի առաջ հաշւետու երեսփոխաններ, հոգաբարձուների գործառնութեան վրա արժանաւոր վերահսկողութիւն լինում է ժողովրդի կողմից:

Քանի երեսփոխաններ ունենք, որ ժողովրդից հաստատված նախահաշւով են գործ կատարում: Քանի հոգաբարձութիւններ ունենք, որոնք ժողովրդից հաւանութիւն գտած նախահաշւով են ծախսեր անում: Ո՞րտեղ երևաց ժողովրդի իրաւաճանաչութիւնը: Ո՞րտեղ ժողովուրդը աննախահաշիւ երեսփոխաններին ու հոգաբարձուներին պատասխանատւութեան տակ ձգեց, պաշտօնից հեռացրեց:

Ես հէնց նորերումս տեսել եմ ծխական ընդհանուր ժողով, որ երեսփոխի եկեղեցուց գողացած կամ գանձապահի՝ դպրոցից գողացած գումարները ենթարկել է անպատիժ թողնելու գաղտնի քուէարկութեան... սա մատնելու պարագայ է, պարոններ:

Ես տեսել եմ շատ շատ անգամ մեր ժողովրդին՝ պաշտպանելիս իր անհաւատարիմ—գող երեսփոխաններին, իր տգէտ—անարժան քահանաներին, իր կաշառակեր տանուտէրներին, իր խակ, անպատրաստ, ապարդիւն հոգաբարձուներին:

Սրանից 16 տարի առաջ, դեռ հանգուցեալ կաթողիկոսի գահակալութեան ժամանակներում, մատուցած պաշտօնական յայտարարութեան մէջ գրած եմ. «Հաշւապահութիւն ու հաշւետւութիւնը, որ ամենաէական պայմաններն են գործերի, մանաւանդ դրամական-տնտեսական գործերի կանոնաւորութեան՝ շատ թոյլ, գրեթէ լոկ անունով գոյութիւն ունի մեր կեանքի մէջ»: Ուրեմն կոնտրոլ չէ եղել և հանգուցեալ հայրապետից առաջ, թոյլ է եղել և Մակար կաթողիկոսի օրօք, որ, իբրև վարիչ, մեր թոյլ կաթողիկոսներից չէր: Իմ յիշեալ յայտարարութեանս մէջ յարուցված խնդրի դրութիւնը նկարագրելուց յետոյ, իբրև եզրակացութիւն պարզօրէն գրել եմ. «Վերջերումս ես՝ իբրև թեմ. տեսուչ՝ խուսափում էի անձամբ քննութեան ենթարկելու այն դպրոցների հաշիւները, ուր տեղի էին ունեցած զեղծումներ»: Ինչու, որովհետև Երևանի թեմի 3 տարվայ տեսչական փորձից տեսայ, որ զեղծարար երեսփոխին, գող հոգաբարձուին ու քահանային հնար չէ լինում պատժել, նոյն իսկ պաշտօնից հեռացնել տալով, իսկ մի անգամ զեղծարար, գող ճանաչելուց յետոյ՝ սոսկալի է նրա հետ պաշտօն վարելը, նրան պաշտօնայ տեսնելը: Եւ այդպիսի մարդիկ պաշտպանութիւն և երբեմն ահեղ պաշտպանութիւն էին գտնում ժողովրդից, այլ, երբեմն հոգևոր իշխանաւորներից:

Արդ՝ երբ մեր կեանքը, երբ մեր ժողովուրդը և հոգևոր իշխանութիւնը իրար նըման են, իրար հարազատ են, արդար չէ որոշ անհատների կամ միայն մի կողմ հարուածելը: Դրանով վէրքը չի բուժվի: Մեզ հարկաւոր է մեր կեանքի, մեր հասարակական պայմանների աւելի լայն, բազմակողմանի և իրական ու փաստական քննութիւն, ուսումնասիրութիւն և ստոյգ միջոցների կազմակերպութիւն:

Ես համաձայն եմ Անցորդի հետ Կարսի վիճակի գործակալական հաշիւների նըկատմամբ: Ես ծանօթ եմ և մեր շատ ուրիշ վիճակների դրութեան հետ. ես իմացայ և հէնց հոգևոր իշխանութեան հրամանով վերահսկիչ կարգված Բենիկ վարդապետի յայտնած պարագաները և այլն և այլն, բայց ո՞ւր է ժողովուրդը, ո՞ւր է սրա հասարակական ձայնն ու պահանջը, ո՞ւր է սրա կազմակերպված դատաստանը հէնց իր երեսփոխների, իր հոգաբարձուների, իր ծխական քահանաների վերաբերութեամբ: Այո, Անցորդի հետ ոչ միայն ես, այլ և ամենքը կը խոստովանեն, որ «կոնտրոլը անհրաժեշտ է», բայց լուրջ կերպով մտածելու է այն նպատակայարմար ու բաւարար կազմակերպելու մասին: Մ. ա.-ք. Մելեան

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ՇԻՐԱԿԻՑ *)

ժա) Անի.—Յունիսի 27-ին առաւօտեան, դեռ արեգակը չը ծագած, ես Անիի աւերակների մէջ էի: Գիւղից հեռանալով ու քաղաքացի դառնալով, 40 տարուց աւելի էր, որ ես արշալոյս չէի տեսել, որովհետև աղայ ենք դառել, պէտք է երկար քնենք: Մայր եկեղեցու պատի տակ կանգնած զմայլում էի, թէ ինչպէս այդ ցերեկեան թագուհին դուրս գալով իր ննջարանից սփռում է իր ոսկեփայլ ճառագայթները ամենայն անաչառութեամբ աղքատի և հարուստի վրա, աւազակի և ուսուցչի վրա, մուրացկանի և թագաւորի վրա նայլն: Ահա քերականութեան մէջ մի հատիկ գոյական անուն, որ չը գիտէ շողոքորթել, սողալ, կաշառվել... բոլորը, բոլորը նրա համար հաւասար են և բոլորին հաւասար կերպով լուսաւորում և տաքացնում է: Երանի թէ այդպէս անաչառ լինէին մեր երկրի հոգևոր և մարմնաւոր դատաւորները:

Անիի աւերակների մասին անթիւ անհամար խօսողներ ու գրողներ են եղել. իմ խօսելը կը լինի աւելորդ կրկնութիւն: Այդ պատճառով հրաժարվելով այդ մասին խօսելուց, չը մոռանանք ամենքին սիրելի Մարրի պեղումները: Քրոնիքը ճակատին, թուղթ մէջ կորած, բանուորների մէջ խառնված մի շատ հասարակ մարդ. դա Մարրն է՝ քանդում է աւերակները և տակից լոյս աշխարհ է հանում կացիններ, զէնքեր, սլաքներ, նետեր, ամանեղէններ, մեծ-մեծ կարասներ, հին դրամներ և բազմաթիւ հնութիւններ, որոնց մէջ ուշադրութեան արժանի է Գագիկ թագաւորի մարդաչափ արձանը՝ խաչը կրծքից կախած: Թէ Մարրը և թէ նրա օգնականները միշտ զարմանալի համբերութեամբ միևնոյն բանը ամեն ժամ բացատրում են այցելուներին և առանց նեղանալու պատասխանում են տեղի և անտեղի հարցերին:

Չը մոռանանք մի դատարկ շնորհակալութիւն յայտնել վանահայր Միքայէլ վարդապետին, որ աշխարհից կտրված, զուրկ ամեն տեսակ վայելչութիւններից, ապրում է աւերակների մէջ և պահպանում է հնութիւնները: Բայց մեր այցելուները հայր սուրբի վերաբերութեամբ սաստիկ խըստապահանջ են. մէկը ջուր է ուզում, մէկը ինքնաեռ, երրորդը աման, չորրորդը վերմակ և այլն: Ուզողները հարիւրաւորներ են. խեղճ վանահայրը ո՞ր մէկին բաւականութիւն տայ: Երբ «չը կայ, չունենք» բառերը լսում են, սկսում գոգռալ մի առանձին իրաւունքով. «Ինչ կը նշանակէ չը կայ. ինչու ուրիշի համար կայ, մեզ համար չը կայ. ազգի հացը ազգին խնայում էք»:

Սովորականից դուրս բազմութիւն կար: Սայլերով, կառքերով, ոտով, ձիով փուրգոններով, իրանց խմիչքներով չալղըջիներով թափվել էին Անիի աւերակների մէջ և զանազան զուարճութիւններով կենդանութիւն էին տալիս սրբազան աւերակների թանգագին բեկորներին: Բայց ճշմարտութիւնը պահանջում է խոստովանել, որ այս անգամ ժողովուրդը Անիի ուխտաւորները չէին, այլ միայն Նորին Վեհափառութիւն Հայոց Հայրապետի ուխտաւորներն էին:

ժբ) Հոռոմոսի վանք.—Դուրս գալով Անիից, մի ժամից յետոյ հասանք Հոռոմոսի վանքը: Ըստ զանազան պատմիչների, սա եղել է թագաւորների և աւագանիների խորհրդանոցը: Նկարագրել այս չքնաղ մենաստանի ճարտարապետական շնորհքը, խօսել նրա հրաշակերտ քանդակագործութեան մասին... դա իմ խելքի և իմ գրչի բանը չէ. պէտք է միայն տեսնել և հիանալ: Այս մասին հարիւրաւոր գրուածքներ կան. հնութեամբ հետաքրքրվողները կարող են ձեռք բերել և կարդալ: Հոռոմոսի վանքը գտնվում է Ղօշավանք գիւղում և Անիի վանահայրութեանն է պատկանում: Ղօշավանքը ոչ դպրոց ունի և ոչ եկեղեցի: Այս վանքը, իմ կարծիքով, լաւ կը լինի հանել Անիի վանահայրութեան իրաւասութեան տակից և դարձնել Ղօշվանքի ծխական քահանայ. այն ժամանակ թէ քահանան և թէ գիւղացիք, որպէս իրանց սեփականութիւն, զուցէ աւելի ուշադրութիւն դարձնեն լաւ պահպանելու համար:

Ս. Տէր-Մելքիսեդեկեան

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» № 168.

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԿՕՕՊԵՐԱՑԻԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Բագուի Հ. Կուլտ. Միութեան նախաձեռնութեամբ, ամսիս 10-ից, Առևտրական դպրոցում (1-ая Тумановская ул. № 13, Աճալեան փող. ժոտ) տեղի կունենան մի շարք դասախօսութիւններ հետևեալ ծրագրով.

1) Ընդհանուր պատ. ակնարկ կօօպերացիայի մասին (Օուվէն, Ֆուրիէ, Ֆեգերէ, Բօդդելի կօօպ. միութիւնը):

2) Կօօպերացիայի շարժումը արևմտեան Եւրոպայում (ստատիստիկական տեղեկութիւններ):

3) Սպառողական, արտադրողական և մանր վարկային ընկերութիւններ:

4) Գիւղական կօօպերատիվ միութիւններ:

5) Կօօպերացիայի նշանակութիւնը մեր երկրի տնտեսութեան զարգացման համար:

6) Ռուսական կանոնադրութիւնների բացատրութիւնը:

7) Կօօպերատիվ միութիւնների հաշւապահութիւնը:

8) Գործնական աշխատանքներ (կաթնատնտեսական կօօպերատիվ միութեան մի ամսվայ հաշւապահութիւն, տարեկան հաշւետւութիւն և այլն. ընթացիկ հաշիւներ, պարզ և բարդ տոկոսներ. պարտաշէջ—погашеніе—և այլն, պատրաստի աղիւսակների միջոցով):

Դասախօսութեան սկիզբն է ճիշդ ժամը 7-ին երեկոյեան:

Ցանկալի է գաւառական և գիւղական ուսուցիչների ներկայութիւնը:

Մուտքը անվճար է:

Դասախօսելու է Սամսօն Գալաչեան:

ԽՕԼԵՐԱ

Տվէր, 3 օգոստոսի.—Վերջին 2 օրը հիւանդացան 2 մարդ:

Ե ա ր օ ս լ ա ւ լ.—Օրվայ ընթացքում հիւանդացաւ 1 մարդ, Ռիբինսկում 1:

Վ օ լ օ գ դ ա.—Նահանգում հիւանդացան 44, մեռան 23 հոգի:

Ա ր խ ա ն գ է լ ս կ.—Քաղաքում հիւանդացան 2 մարդ, գաւառում 3 հոգի:

Պ օ լ տ ա վ ա.—Նահանգում հիւանդացան 2, մեռաւ 1 հոգի:

Ե կ ա տ ե ր ի ն բ ո ւ ր գ.—Պերմում հիւանդացաւ 1 մարդ:

Կ օ ս տ ր օ մ ա. — Կինէշմայի գաւառում հիւանդացան 2, մեռաւ 1 մարդ:

Կ ր օ ն շ տ ա դ.—Մի շաբաթվայ ընթացքում նոր հիւանդացողներ չեղան: Հիւանդանոցում կան 2 հիւանդ:

Պ օ լ տ ա վ ա.—Գադեաչի գաւառում հիւանդացան 27, մեռան 6 հոգի: Կրեմենչուգում հիւանդացան 8, մեռաւ 1 հոգի:

Ռ ի գ ա.—Հիւանդացան 2:

Տ վ է ր.—Մեռաւ 1:

Պ ե տ ե ր բ ո ւ ր գ.—Օրվայ ընթացքում հիւանդացան 30, մեռան 11 հոգի: Հիւանդ պառկած են 373: (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Թիֆլիս է եկել «Кавказъ» լրագրի նախկին խմբագիր Միլիւտինը, որին Պետական Դումայի հոկտեմբերեան ֆրակցիան յանձնարարել է կազմել Կովկասում զեմստվօ մտցնելու մի նախագիծ: Այստեղ Միլիւտինը հրաւիրվում է մասնակցելու զեմստվային խորհրդակցութիւններին:

◆ Երէկվայ համարում հաղորդված էր 6820 րուբլու անյայտացման մասին: Ոստիկանութիւնը մի քանի նշաններից հետևցրել է, որ փողերի յափշտակութիւնը չինծու բան է. այդ պատճառով էլ նա ձերբակալել է Գդէլիով քահանային: Վրաստանի էկզարխի պաշտօնակատարը այս դէպքի առիթով կարգադրել է անակնկալ քննութիւն կատարել Թիֆլիսի թեմական ժողի գործարանում և նրա բաժանմունքներում:

◆ Հիւսիսային Կովկասի զանազան տեղերում այս տարի սաստիկ շոգերից փչացել են հացի ցանքսերը, խաղողի որթերը, բանջարանոցները և այլն:

◆ Մօտ օրերս Արմաւիրում բացվել է Դանիլովսկի ընկերութեան մանուֆակտուրային գործարանի պահեստը: Դա առաջին փորձն է Մոսկվայի գործարանատէրերի կողմից ինքնուրոյն կերպով ծառայելու կովկասեան շուկայի պահանջներին, որը մինչև այժմ գտնվում էր ամբողջապէս տեղական խոշոր առևտրականների ձեռքում: Այդ քայլը վկայում է, որ ծայրագաւառի շուկաները գրաւելու քաղաքականութիւնը հիմնաւորվել է Մոսկվայի գործարանատէրերի շրջաններում և նրանք աստիճանաբար աշխատում են իրագործել այդ ծրագիրը:

◆ Մեծ Բրիտանիայի փոխ-հիւպատոսը դիմել է քաղաքային վարչութեան, խնդրելով հաղորդել իրան այն պայմանները, որոնք հարկաւոր են Թիֆլիսում գազային գավօդ հիմնելու գործի համար: Այդ տեղեկութիւնները փոխ-հիւպատոսը ուղարկելու է մեծ-բրիտանական ֆիրմաներին:

◆ Ղարայազում այս տարի հացի բերքը շատ լաւ է: Լաւ են նաև բամբակի ցանքսերը և խոտը:

◆ Մեզ յայտնում է ուսուցիչ Սարգիս Բուդուրեանը, որ «Մշակի» №№ 165-ում և 166-ում լոյս տեսած Բու-Դուր ստորագրութեամբ յօդուածների հեղինակն ինքը չէ:

◆ Շուտով կը սկսվեն Մուխրանեան կամուրջի երկաթեայ մասերի շինութիւնները:

◆ Մելիք-Ազարեանցը օգոստոսին հարցաքննութեան ենթարկվելուց յետոյ ազատվելու է երաշխաւորութեամբ: Ահարոնեանին ազատելը դժուարութիւնների է հանդիպում: («Б.»)

◆ Արժանահաւատ աղբիւրներից «Зак.» օրաթերթին հաղորդում են, որ Կովկասի Փոխարքայի օգնական սենատոր Միցկևիչի հրաժարականը ընդունվել է: Նրա տեղ, լուրերին նայած, նշանակվում է սենատոր Վատացին:

◆ Զուբալովեան երեխաների հիւանդանոցի հիմքը փոխանակ օգոստոսի 9-ի՝ կը դրվի մի օր առաջ, այսինքն 8-ին:

◆ Երկրագործութեան դեպարտամենտը Թիֆլիսում գումարվելիք գիւղատնտեսների համագումարին իբրև ներկայացուցչի ուղարկում է այգեգործութեան ինստրուկտոր Դեմեանովին:

◆ Օգոստոսի 3-ին, առաւօտեան ժամը 8—11-ին ոստիկանութիւնը զինուոր-պահակների հետ միասին շուրջկալ կատարեց III քաղաքամասում և կալանաւորեց մօտ 60 պարապ և անցաթուղթ չունեցող մարդկանց:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Օգոստոսի 3-ին, երեկ. ժամը 11-ի մօտերը, շտաբս-կապիտան Վիկտոր Կլիմովի գրպանից՝ էլեկտրաքարշի վագոնը նստելու րօպէին՝ անյայտ անձեր հանել են 200 րուբլի արժեցող ոսկէ ժամացոյցը:

◆ Օգոստոսի 3-ին ոստիկանական պաշտօնեաները ձերբակալել են աքսորական Վասիլիյ Սէլիմանովին, որ մեղադրվում է քր. պատժ. 63-րդ յօդուածով:

◆ Օգոստոսի 4-ին, առ. ժամը 5-ին, Քէլլովիչի տան գոմապանը Վօկզալնայա փող. գտել է Պաւել Մալցեվին իր բնակարանում կախված: Դիակն ուղարկված է հիւանդանոց և կատարվում է մանրազնին քննութիւն:

◆ Օգոստոսի 3-ին ոստիկանները և զինուորական պահակախումբը III քաղաքամասում շուրջկալի ժամանակ ձերբակալեցին 41 պարապ-սարապ և անցաթուղթ չունեցող մարդկանց:

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Օգոստոսի 1-ին, առաւօտեան ժամը 6-ին, ատրճանակի մի գնդակով վերջ է տուել իր կեանքին Ինժեներ Կօվալչի իր բնակարանում՝ Ստեպանովի տանը՝ Պարապետի վրա: Կօվալչին ազգով բուլղար էր և ամուսնացել էր կովկասեան յայտնի հերոս Ի. Դ. Լազարևի մեծ աղջկայ վրա: Բագուում նա ապրում էր վաղուց և պարապում էր տեխնիքական աշխատանքներով: Այդտեղ նա համբաւ ստացաւ երկու էքսպրօպրիատօրների գնդակահարելով ինքնապաշտպանութեան միջոցին:

Կօվալչիի ընտանիքը բաղկացած է կնոջից և աղջկանից, որոնք ներկայումս գտնվում են Ղրիմի Ալուպկա ամարանոցում:

«Баку» լրագրի ասելով, հանգուցեալը վերջին ժամանակներս դրամական մեծ նեղութիւնների մէջ էր: Նա ամեն ջանք գործ էր դնում դրամ ձեռք բերելու՝ գրաւ դնելով իր գոյքը, բայց անյաջող: Սպանութեան նախորդ օրը նա տուն վերադարձաւ երեկոյեան ժամը 10-ին և ամբողջ գիշերը զբաղված էր գործերը կարգի բերելով և նամակներ գրելով: Առաւօտեան ժամը 6-ին լսվեց ատրճանակի տրաքոց: Սարսափահար եղած աղախինը դուրս վազեց փողոց և սկսեց ոստիկաններին կանչել, որոնք ներս գալով գտան Կօվալչիին արդէն մեռած: Գնդակը ուղղված էր ճակատին: Բնակարանը իսկոյն կնքում են, մարմինը փոխադրում հիւանդանոց և կնոջը հեռագրում դժբաղդութեան մասին:

Իր ծանօթներից մէկին՝ Շ-ին Կօվալչին ասել է, որ ուզում է անձնասպանութիւն գործել և խնդրել է ներել իրան, եթէ որևէ մի բանով վշտացրել է նրան:

Շ-ն նրա ասածներին նշանակութիւն չէ տուել, կատակ համարելով:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

◆ «Р. С.» լրագրին հեռագրում են Վլադիկավկազից, որ տանուտէրի սպանութեան համար զինուորական դատարանը գիւղացի Աբրէկ Մալիևին մահվան պատժի դատապարտեց կախաղանի միջոցով: Դատապարտվածը 124 տարեկան է և մահ է գալիս յիսնաբաններ օգնութեամբ: Դատարանը միջնորդութիւն է յարուցել պատիժը մեղմացնելու:

◆ Մօգիլևի նահանգի Օրշի քաղաքից հաղորդում են «Рѣчь»-ին, որ այնտեղ մօտ ժամանակներս մսագործ հայրը բռնաբարել է իր 14-ամեայ գիմնազիստուհի աղջկանը և ապա ծեծի սպառնալիքով հարկադրել նրան թագցնելու իրողութիւնը: Յղութեան չորրորդ ամսում մայրը իմանում է դէպքի մասին և տանում է աղջկանը Մօգիլև ու խնդրում

բժիշկներին արուեստական վիժումն առաջ բերել։ Վերջինները հրաժարվում են։ Վերադառնալով Օրշա՝ պառաւական միջոցների են դիմում և վիժեցնում են։ Բայց աղջիկը հիւանդանում է և մեռնում։ Մայրը խելագարվել է։

✦ Ճանապարհների հաղորդակցութեան նախկին մինիստր իշխ. Խիլկովի ժառանգները վաճառում են Ֆէրգանի շրջանում ունեցած իրանց նաւթահանքերը Նօբէլի ընկերութեանը։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ալէքսանդրապօլ, 21 յուլիս

Երէկ, պատահաբար Ալէքսանդրապօլ իջնելուս, «Մշակի» 154-րդ համարի մէջ կարդացի յօդուած հին հայոց ճարտարապետութեան Բագուէն ձեզ փոխադրուած 50 ր. նուիրատուութիւնը։

Արդ, խոնարհաբար կը խնդրեմ ի խորոց սրտէ շնորհակալութիւններուս թարգման հանդիսանալ հանդէպ ամէն անոնց, որոնք լի ու լի վստահութեամբ կը պատուէնն կը խրախուսեն զիս։ Ինձ կը մնայ բարոյական մեծ պարտականութիւն՝ կրկնապատկել ամէն ջանք իմ վրայ դրուած յոյսերը լիովին արդարացնելու համար։ Թ. Թորամանեան

ՈՉ-ԳՐԱԿԱՆ ՈՍՆՁՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՔՐՆ-ՆԱԴԱՏ

—

«Մեղմ ու բարի լինելով դուռ տալ ես, մեղաւոր չեն նրանք իրանց չնչին գոյութիւնով։ Իսկ նրանց նեղ հոգին մտածում է. մեղք է ծանրացած ամէն մի մեծ գոյութեան վրա»։ Նիցշէ

Աշխարհքում մի մարդ կայ, անունը Ռ. Դրամբեան։ «Մի դիպուածով» էդ Ռ. Դրամբեանի ձեռքն են ընկնում իմ կազմած և իշխանուհի Մ. Թումանեանի հրատարակած մանկական պատկերազարդ գրքոյկները։ Կարդում է «Ծիտը»։ Բարեբաղդաբար միայն էս մէկը։ Պարոնը սուր յիշողութիւն է ունենում։ Յիշում է, որ դա վերցված է Ս. Հայկունու առակներից։ Համեմատում է։ Տեսնում է նոյնն է «բառացի»։ Կարդում է «Լուսաբերի» հէքիաթներից—նոյն բանը... Մտածում է. ահա թէ ինչով են «մեծանում» մեր «հեղինակութիւն ու դիրք ձեռք բերելու տենչով տարված գրագէտները...» ինչով են փառք վաստակում ու գումարներ դիզում...

Մաղձը շարժվում է մարդուկի ներսը, տեսնում է «շանտաժ», «ժանտախտ», ու բարձրանում է անխնայ «հարուածելու կծու խայթիչ լեզուով»։ Առանց ձեռքը դողալու, առանց զգալու, առանց տատանվելու գրում է «Գրական մեծութիւնները բանագող», նոր սերունդին բոյկոտի է հրաւիրում նրանց դէմ («Մշակ» № 162) ու քիթը սրբում, աչքերը ճպճպացնելով վեր է կենում գնայ իր սովորական ճանապարհը, որտեղից եկել էր «դիպուածով»։

Ո՛չ, կանգնեցէք, գրական մեծութիւններ սանձահարող անսանձ փոքրութիւն։ Էստեղ տուէք ձեր ականջներն ու կանգնեցէք մեր առջևը։ Էսպէս։ Ես ճանաչում եմ ձեզ։ Դուք մի որևէ Ռ. Դրամբեան չէք։ Դուք մինը չէք։ Դուք շատ էք։ Դուք տիպ էք։ Դուք էն պստիկ, մաղձոտ ու մութ հոգին էք, էն յաւիտենական անկոչ պրոկուրորը, որ ամէն տեղ, ուր կերևայ, միայն «դիպուածով» լսած լինելով մի բան, դատում ու դատապարտում է ամեն գործ ու գործիչ, առանց ճանաչելու, առանց ամաչելու։ Դուք էն անհոգի, տափակ ընթերցողն էք, որ կարդում է պարապութիւնից ու «դիպուածով» ձեռքն ընկած մի քանի տողով, առանց խոր ու լուրջ նայելու, առանց հասկանալու, տգէտ ու թեթև սկսում է քննադատել «հարուածել», և առանց հասկանալու էլ շպրտում է բառերը,—շանտաժ, ժանտախտ, բանագող... թէկուզ և դէմը կանգնած լինի մի գրական մեծութիւն։

Կանգնեցէք ձեզ հասկացնեմ, որ եթէ մի մարդու ասում էք գրական մեծութիւն, զգոյշ պիտի լինէք նրա դէմ գրական կռւի դուրս գալիս, ճանաչէք ձեր չափը ու չը համարձակվէք միւս անգամ էլ էդպէս ստահակօրէն յոխորտալով ու բերաններդ շաղ տալով ծառս լինել մի այլ գրական մեծութեան դէմ։

Ո՛վ Դրամբեան։

Դուք էնքան տգէտ էք, չէք էլ իմանում, որ հէքիաթները գրական մարդիկ չեն յօրինում, այլ առնում են ժողովրդականը ու պատմում։ Եւ շնորհքը հէնց էդ պատմելու մէջն է, որ իմանան ինչը փոխեն, ինչը դուրս գցեն, ինչը պահեն, ինչ լեզուով, ինչ ոճով ու ինչպէս պատմեն, որ և գեղեցիկ դուրս գայ և ժողովրդականի համն ու հոտը չը կորցնի։

Էսպէս է, ով հայոց գրողներին «կրթող» Դրամբեան։ Եթէ ես առած լինէի նոյնիսկ Ս. Հայկունու գրքից, դարձեալ կը մնար իմ արածն օրինաւոր ու անպարսաւելի։ Սա է էն ուղիղ ճանապարհը, որով հոսանք պէտք է տալ, ներս բերել առողջ ժողովրդական ստեղծագործութիւնները և ուժեղ, հարուստ, կենդանի լեզուն։

Դուք էդ չէք հասկանում, հերիք չէ, դեռ դրա հետ էլ սուտ էք ասում, խաբում էք մարդկանց, իբր թէ ես իմ պատմած «Ծիտը» վերցրել եմ Հայկունու գրքից։ Էն էլ «բառացի»։ Եւ մինչև անգամ երեսն էք ցոյց տալիս։ Դէ այժմ աչքներդ բաց արէք, նայեցէք ձեր ցոյց տուած երեսին։ Ես գտել եմ «Ծիտը», Հայկունին «Աշըղ Այհլորը»։ Իմ ծտի ոտը փուշ է մտնում, Հայկունու այհլորը փուշ է գտնում։ Իմ ծիտը տեսնումէ պառաւը փէտի է ման գալի, ուզում է թոնիրը վառի, փէտ չունի. Հայկունու այհլորը տեսնում է պառաւը թոնիրը վառում է, չի կպչում։ Իմ ծիտը գնում է տեսնում հովիւն անհաց է կաթ ուտում. Հայկունու այհլորը տեսնում է հովիւը «պղըտուրը» փրթել է կաթնի մէջ, էնպէս է ուտում։ Իմ ծիտը տեսնում է հարսանիքում մացցու չունեն, որ մորթեն. Հայկունու այհլորը տեսնում է շուն են մորթել։ Իմ ծիտը հարսը տալիս է աշուղին ինքը դատարկ ետ գնում. Հայկունու այհլորը հարսը փոխում է «ճունգուլի» հետ։ Նրա այհլորը տալիս է աշուղի աչքը հանում, իմ ծիտն էդպէս բան չէ անում։ Հայկունու հէքիաթի ուղիղ կէսը կրկնութիւն է, իմ հէքիաթում չը կայ։ Իմ պատմածի ծառ երգը Հայկունու վարիանտում չը կայ։ Վերջապէս Հայկունու հէքիաթը նրանով է վերջանում, որ այհլորը հարսին տանում է տիրանում։ Իսկ իմ ծիտը բոլորովին մնում է դատարկ, մինչև անգամ ձեռի սազն էլ երգելիս վայր է ընկնում կոտրվում ու դատարկ էլ թռչում է գնում։

Մի քանի տող հէքիաթ և էսքան տարբերութիւն։ Եւ հէքիաթն էլ հէնց ամբողջովին կազմված է սրանցից։ Դեռ լեզուն էլ թողնենք մնայ։

Ասէք, խնդրեմ, դիպուածական պարոն. սրա՞ն էք ասում՝ «նոյն պատմութիւնն է բառացի»։ Սրանո՞վ էք եկել բանագող հռչակելու հայոց (ահա թէ որտեղ է դժբաղդութիւնը) գրական մեծութիւնները։ Սրա համա՞ր էք հայոց թերթերում նոր սերունդը բոյկոտի հրաւիրում իմ դէմ։

Եւ էս դեռ էն է, որ ասում էք՝ «բառացի» եմ վերցրել, իսկ եթէ միւսներին գամ, որ նոյն իսկ ձեր ասելով «փոփոխված են» կամ «տառանւորի վերածած», ինչ կը տեսնէք։ Բայց սրանից յետոյ, որքան էլ դուք Դրամբեան լինէք, գլուխներդ պէտք է մտնի, որ ոչ թէ չեմ օգտուած Հայկունու վարիանտից, այլ իմն ու նրանը միանգամայն տարբեր վարիանտներ են։ Նրա հերոսը իր գտածն է տալի, իմը իր ցաւը, նրա հերոսը հարսի տէր է դառնում, իմը մնում է դատարկ։ Եւ նրա վարիանտը ես չեմ էլ հաւանում, սխալ եմ համարում։

Էդ պրծանք։ Հիմի էս ասէք. ես ե՞րբ եմ էդ հէքիաթը հրատարակել որպէս «ինքնուրոյն աշխատութիւն», ով լուրջ քննադատ Դրամբեան։

Բաց արէք «Լուսաբեր» 1907 թ. ա. տարի, էջ 96. տպված է սև տառերով սպիտակ թղթի վրա՝ «Ծիտը—ժողովրդականից»։ Էլ ինչ էք ուզում։ Այնուհետև իշխ. Թումանեանի հրատարակութեամբ պատկերազարդ տպված է 2400 օրինակ, իսկ 50,000 անգամ, ամենաքիչն եմ ասում. լրագիրներում ու առանձին թերթիկներով յայտարարված է, թէ հայ, հարայ, իմացէք ողջ աշխարհ ու բոլոր Դրամբեաններդ, որ էս գրքոյկները կազմած են Յովհ. Թումանեանի ինքնուրոյն գրուածքներից ու ժողովրդականից առած նիւթերից։ Էլ ինչ անէինք, ով Դրամբեան, էլ ինչպէս վարվէինք, որ ազատվէինք ձեր «լուրջ կրիտիկայից»։

Եւ տեղն է եկել, թող ասեմ։ Գրեթէ բացառապէս ես, եթէ ժողովրդական մի նիւթ եմ մշակում, միշտ էլ յիշատակում եմ ու շեշտում, թէ տեսէք, որ «ժողովրդականից է»։ Բայց չէ՞ որ էս մինչև անգամ աւելորդ է, և սովորաբար էսպէս չեն անում, նախ, որովհետև արդէն փոփոխված է, երկրորդ, ամեն խելքը գլխին մարդ, էն նոյնիսկ ռամիկը, գիտի, որ հէքիաթը, առակը կամ լեգենդը էս մարդիկ չեն հնարում, չեն ստեղծում, այլ պատմում են, և հերիք է եթէ սկսում են՝ «լինում է չի լինում», կամ գրում են՝ հէքիաթ, առակ, լեգենդ։ Արդէն պարզ է։ Դրա համար էլ ուղղակի գրում են՝ «հէքիաթներ Ղ. Աղայեանի», «հէքիաթներ Ս. Քամալեանի», «Волшебныя сказки Перро», «Норвежсскія сказки Асбьернсена», ևայլն, ևայլն։ Եւ մինչև ձեր ծնվելն ու «դիպուածով» յօդուած գրելը դեռ էս աշխարհում չէր յայտնվել մի խելօք, որ կարծէր թէ էդ մարդիկը բանագողներ են, թէև միշտ առել ու մշակել են ժողովրդական նիւթերից, որ տրված են էս կամ էն ազգագրական ժողովածուների մէջ։

Հէնց ինքներդ ընչի դէմ որ խօսում էք, նրանից աւելի հեռուն էք գնում։ Դուք, ով «ամենախիստ» Դրամբեան, ձեր յօդուածում հայ ժողովրդական առակները անուանում էք «Ս. Հայկունու աշխատութիւններ...»։ Աշըղ այհլորը անուանում էք «Ս. Հայկունու առակը...», չը նայելով որ նա, գոնէ ինձ նման, չի կազմել զանազան տեքստերից ու վարիանտներից, ու չի մշակել, այլ անփոփոխ վերցել է ժողովրդինը, և մինչև անգամ էն էլ իսկի ինքը չի գրի առել, այլ բառացի, ինչպէս կայ, արտագրել է ուրիշի ժողովածուից։ Չափս քաշեցէք, կարդացէք հէնց ձեր բաց արած երեսը (17), աշըղ այհլորի տակը, տպած է. «Մոյեցոց մանկական առակներից. Հայթաղ գիւղի բարբառով. գրի է առնված Յարութիւն Աւչեանի ժողովածուէն»։

Արդեօք հասկանո՞ւմ էք ինչ էք անում և կամ կարո՞ղ էք հասկանալ, ով Դրամբեան։ Նրան իր արտագրածի համար ասում էք «Ս. Հայկունու աշխատութիւնը», իսկ ինձ իմ կազմածի ու պատմածի համար՝ բանագող...

Բայց դեռ կացէք ցոյց տամ, որ դուք էդ անյոյս կուրութեան ու անյատակ տգիտութեան հետ միաժամանակ և իսկի տեղեկութիւն չունէք էն առարկայից, ընչից որ խօսում էք։

Յովհ. Թումանեան

(Վերջը միւս անգամ)

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ 1907 ԹՒԻՆ

—

Թիւրքիայի տնտեսական դրութեան մասին մենք այնքան քիչ գիտենք,—քիչ գիտենք առհասարակ ամենքը,—որ աւելորդ չեն անգամ ամենափոքր տեղեկութիւններ, որ գալիս են հարստացնելու մեր ծանօթութիւնը այդ երկրի հետ։

Ահա ինչու առաջ ենք բերում «Вѣст. Фин.» պաշտօնական շաբաթաթերթից տեղեկութիւններ Թիւրքիայի երկաթուղիների մասին, որ ռուս թերթը քաղել է Դամասկոս—Համախ երկաթուղիական ընկ. տարեկան հաշւից։

Ներկայումս Թիւրքիայի երկաթուղ. ցանցի տարածութիւնը հաւասար է 6520 կիլօմետր (կիլ.հաւասար է ռուսական մօտ մի վերստի)։ Միայն Աբդիւլ-Համիդի օրով սկսված արաբական գիծը (Համիդիէ—Հիջազ) շինվում է թիւրքական կապիտալներով, որի վրա փողեր են զոհում բոլոր մահմեդականները, իբրև սուրբ նպատակի։ Այդ գծի այժմեան տարածութիւնը հաւասար է 1484 կիլօմետրի։ Մնացած ճանապարհները կազմում են եւրոպացիների սեփականութիւն։ Ամենից շատ տարածութիւն գտնվում է գերման կապիտալիստների ձեռքի տակ։ Գերմանացիք ունեն՝ Սալօնիկ—Մօնաստիր 219 կիլօմետր երկարութեամբ՝ Եւրոպայում և Անատոլիայում Հայդար-փաշա—Անգորա, Էսկի-շէհիր—Կոնիա, Համիդիէ—Ադա-Բազար, Բաղդատի գիծ, Մերսին—Ադանա, 1300 կիլօմետր։ Աւստրիական՝ Արևելեան երկաթուղիք՝ Եւրոպայում 1265 կիլօմ.։ Անգլիացիները՝ Այդըն—Բայլվայ՝ 516 կիլ.։ Ֆրանսիացիք Եւրոպայում՝ Սալօնիկ—Կ.Պօլիս (510 կ.), Ասիայում Զմիւռնիա—Կասաբա (517 կ.) Դամասկոս—Համախ՝ 581կ., Եաֆա—Երուսաղէմ՝ 87 կիլ.։ Այլ ընկերութիւններ Ասիայում՝ Մուդանիա—Բրուսա՝ 41 կիլօմ.։

Բոլոր երկաթուղիների զուտ եկամուտը 1907 թ. հաւասար է եղել 52,798,535 ֆրանկ, (մօտ 200 միլիոն ր.)։ Համիդիէ-Հիջազ գիծը եթէ եկամուտ էլ ունեցել է՝ ցոյց չէ տրված։

Բայց քանի որ օսմանեան պետութիւնը ընկերութիւններին ապահովել է յայտնի տոկոս իրանց ծախսած ընդհանուր գումարին, նա հատուցել է 1907 թւին 19,372,000 ֆր. (7,360,000 րուբլի) ապահովութիւն (գարանտիա)։

Ինչպէս երևում է երկաթուղային գծերի անուններից Եւրոպական Թիւրքիայում կայ 1994 կիլօմետր ցանց, որի մի մասը վերջերս անցաւ Բօլգարիային, իսկ Ասիայում՝ 4526 կիլօմետր (4340 վերստ)։

Երկաթուղային ցանցը Ասիայում, ինչպէս տեսնում էք, սնուցանում է ոչ հայաբնակ նահանգները... Պ. Չ.

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԲԵԼԳԻԱ

Սօցիալիզմը Բելգիայում.—Վերջին ընտրութիւնները գիւղական շրջաններում, «Köln. Zeit.» լրագրի ասելով, ցոյց տուին, որ սօցիալիզմը այնտեղ, ինչպէս և առհասարակ միւս երկրների գիւղական ազգաբնակութեան մէջ, չէ պատւաստվում։

Երկրագործները ձգտում են անձնական սեփականութեան, իսկ ագրարական կօմմունիզմը կամ կօլլեկտիվիզմը նրանց համար առանձին գրաւչութիւն չէ ներկայացնում։ Այդ երևոյթը սօցիալիստները բացատրում են երկրագործների «տհասութեամբ», և Վանդերվիլդը մօտ ժամանակներս լոյս ընծայած իր «Socialisme agraire ou le collectivisme et l'évolution agricole» գրքի մէջ այն միտքն է արծարծում, որ գիւղատնտեսութիւնը առաջադիմում է, էվօլիւցիայի է ենթարկվում կապիտալիստական ուղղութեամբ, ինչպէս որ այդ պատահեց արդիւնաբերութեան հետ, և որ գիւղական բանւորի դրութիւնը աւելի ևս վատթարանալու է, քան գործարանականինը։ Այժմ միայն խոշոր գիւղատնտեսութիւններն են եկամուտ ստանում, մինչդեռ մանր տընտեսութիւնները ծանրաբեռնված են և դըժուարութեամբ են պահպանում իրանց գոյութիւնը։ Սակայն իրողութիւնը չէ հաստատում այդ միտքը։ Մանր հողատէրերը դիմում են անսասանութեան՝ կաթ վաճառելու համար, երբ տեսնում են, որ հողագործութեամբ ապրել այլ ևս անկարող են։ Ֆլանդրիական նահանգներում առանձնապէս նկատելի է մանր սեփականատէրերի ձգտումը՝ չը հեռանալ հողերից, աւելի ևս ամուր կերպով հաստատվել նրանց վըրա և ապա, հաւասար մասերի բաժանելով, աւանդել իրանց զաւակներին։ Այդ տեսակ մանր սեփականատէրերի մէջ սօցիալիզմը չէ կարողանում ներս թափանցել։ Նա պէտք է դիմէ բատրակներին և կապալով հող վերցնողներին։ Սակայն նրանց շարքերում ևս նա քչերին կարող կը լինի կանգնեցնել կարմիր դրօշակի ներքոյ, որովհետև նա առիթ պիտի ունենայ ընդհարվելու կլերական միութիւնների կարծր մասսայի հետ։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌԱԳ. ԳՈՐԾ.

3 օգոստոսի

ՎԱՐՇԱՎԱ։ Գիշերս արտակարգ գնացքով արտասահման մեկնեց չեխ հիւրերի մեծ մասը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետ. Հեռ. Գործ. յայտարարում է, որ Կոուսում Իզվօլսկու և Գրէյի միջև նեղուցների հարց բնաւ չէ յարուցվել։

Պետերհօֆում բաղդ ունեցաւ Թագաւոր Կայսրին ներկայանալ և յանձնել իր հաւատարմագրերը բօլգարական դեսպան Ցօկօվը։

Ինժեներ-գեներալ Ալէքսանդրօվը նշանակվեց գլխաւոր ինժեներական վարչութեան կառավարիչ։ Սամարայի փոխ-նահանգապետ Բելեցկին նշանակվեց ոստիկանութեան դեպարտամենտի փոխ-վերատեսուչ։

ՆՕՎՕՉԵՐԿԱՍԿ։ Շեղհօվսկու հանքում կապալառուին լողոպտել աշխատող աւազակախմբի և տեղական ծառայողների միջև տեղի ունեցաւ հրացանաձգութիւն։ Կապալառուն վիրաւորվեց երկու ոտքից։ Կողոպտիչները փախան։

ԵԱՐՕՍԼԱՒԼ։ Եկաւ նոր նշանակված նահանգապետ կոմս Տատիշչէվը։

ԿՕՊԷՆՀԱԳԷՆ։ Յայտնի եղաւ կոմս Հօլշտէյն-Լետրեբօրգի մինիստրութեան կազմը։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

—

Գանձակ, ս. Յովհաննէս եկեղեցու հոգաբարձութեան։ Ձեր երկրորդ յայտարարութիւնը խմբագրութիւնս չէ ստացել, հետևաբար Ձեր դժգոհութիւնը անտեղի է։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ե. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺԻՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Յ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11—ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ. Փ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Ն. Վ. ԱԼԲՐԵԽՏ—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.։

Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1 ժ. ներքին հ. և երեխայոց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Օ. Վ. ԳԵՅԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6— հ. ժ., մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց։

Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Վճարը 50 կ.։ Զքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օգտվեցէք դէպքից!

Տղամարդկանց հագուստի համար կտորեղէնների շրջանում եղած նորութիւնը «Շէվիօտ Կօլումբ» կտորն է։ Այնպիսի մի էժան գնով այն է 5 ր. 25 կ., լաւ տեսակինը 6 ր. 25 կ., տղամարդկանց ամբողջ կոստիւմի համար, 4¼ արշին, կտորը ոչնչով չէ զանազանվում արշինը 5—6 ր. արժեցող նոյնատեսակ կտորից և ունի նրա բոլոր յատկութիւնները, այն է՝ գերազանցամրութիւն, գործնականութիւն և շքեղութիւն։ Գոյները՝ սև, մուգ կապոյտ, շագանակագոյն, ողորկ-ձիթագոյն կամ թէ նոյն գոյները՝ բծերով։ Ուղարկվում է պօստով, վերադիր վճարով և առանց կանխավճարի։ Երեք կամ աւելի կտոր պատուիրելուց՝ իւրաքանչիւր կտորին ձրիաբար կցվում է հարկաւոր քանակութեան աստառացու։ Առանց ռիսկի, լրիւ երաշխաւորութիւն, եթէ կտորը չը հաւանվի՝ յետ է վերցվում։ Պահանջները խնդրում եմ հասցէագրել՝

Въ фабрику шерстяныхъ издѣлій
Зигмунта Розенталя г. Лодзь № 15. П.

(В 29636) 382. 1—1

Տպագրվում է
և պատրաստ կը լինի մինչև օգոստոսի 15-ը

Իրավաբանական դասերը

Դադարեցնում եմ բաժանորդագրութիւնը։

Գրքի գինը 1 րուբլի. հատով պատուիրողը ճանապարհածախք չէ վճարում։

Գումարով գնողն իր ճանապարհածախսով ստանում է զիջումով։

10 օրինակի համար		20⁰/₀
20	» »	25 »
30	» »	30 »

Առանց կանխավճարի պատուէրներ կարող են տալ միայն իմ նախկին աշակերտները։

Սեդրակ Մանդինեան

Тифлисъ, Могнинская, 4.

(օ. մ.) 746. 4—1

ՇՏԱՊՈՎ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է
✦ ԵՐԿՅԱՐԿԱՆԻ ✦
ՄԻ ՏՈՒՆ

Վերևի յարկում՝ 4 սենեակ, պատշգամբ, առանձին մուտք, խոհանոց. Ներքին յարկում՝ 2 սենեակ, խոհանոց, 2 խանութ, 2 նկուղ, խոհանոց և բակ։ Բանկի պարտքը 2970 ր., գնելուց՝ պիտի վճարել 7030 ր.։ Տեղեկանալ՝ Бакинская ул., № 4, Միխայլօվսկի պր. մօտ։ 750. 1—1

Լոյս տեսաւ
Յովհ. Կոստանեան
„ՆՈՐ ԻՍՐԱՅԵԼԻ ՍԱՂՄՈՍՆԵՐ"
(Տաճկական սարսափներ)

Դիմել՝ «Գուտտենբերգ», կենտրոնական և գաւառական գրավաճառներին։

(օ. մ.) 722. 6—2

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ-ՊԱՆՍԻՈՆ
ՑՈՎՍԷՓ
Մելիք-Ջհանեանցի

Тифлисъ, Лермонтовская ул., № 4 (близъ III мужск. гимназіи)

Ընդունվում են աշակերտներ գիշերօթիկ և երթևեկ պատրաստում են բոլոր միջնակարգ դպրոցների համար։ Աւանդվում են ռուս, հայ, գերման, լատին և ֆրանսիական լեզուներ։

(օ. մ.) 604. 20—13

Լոյս տեսաւ և վաճառվում է
ՀԱՅԿ ՏԷՐ-ԱՍՏՈՒԱԾԱՏՐԵԱՆԻ
ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ
Երրորդ լիակատար տպագրութիւն
Հայոց ծխական դպրոցների Գ., Դ. և Ե. տարիներ միասին։
Գինն է 50 կոպէկ։

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ, մինչև 1909 թ. օգոստոսը։

Բովանդակութիւն.—Նախապատմական մարդը, Նախնի Հայաստան, Ուրարտու, հայերի ծագումը, կուլտուրան, կրօնը։ Հայոց պատմութիւն ըստ հայ և օտար պատմիչների, աւանդութիւններ և իրական պատմութիւն։ Թւականները ստուգված։ Ուրարտուի քարտէզ։

Դիմել՝ Тифлисъ, книжный магазинъ «Гуттенбергъ». (օ.մ.) 749. 3—1

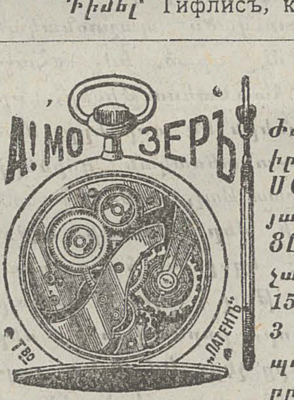

Ա. ՄՕԶԷՐ

Ժամացոյցների խոշոր ֆաբրիկանտ, աշխարհիս յայտնի Ա. Մօզէրը իր ֆաբրիկայից բաց չէ թողում չը ստուգված ժամացոյցներ։ Ա. ՄՕԶԷՐԸ ծառայում է իբրև ամենալաւ երաշխաւորութիւն ժամացոյցի յատկութեան, ամրութեան և ճշգրտութեան։ Ա. ՄՕԶԷՐԻ ԺԱՄԱՑՈՅՑԸ, սև պօղպ., տղամարդկ., բաց, շատ տափակ (արծաթի րուբլու չափ), ֆանտաստ. ցիֆերբլ., լարելը առանց բանալիի, բէմօնտուարը 15 քարի վրա, ձևը նոր տեսակի, շքեղ—12 րուբլու փոխար. ՄԻԱՅՆ 3 ր. 25 կ., 2 հատը—6 րուբ.։ Կանանց ժամ., բաց՝ 3 ր.։ Ճանապարհածախքը 1—4 հատի համար 40 կ., Սիբիր՝ 75 կ.։ Պատուէրները կատարվում են վերադիր վճ. և առանց կանխավճ.։ Շքեղ շղթաներ, նորաձև ոսկուց, բրէլօկով—հատը 75 կ. և 1 ր. 50 կ., երկարը՝ 2 ր. 50 կ. և 3 ր. 50 կ.։ Հասցէն՝ Т—во „Патентъ", Варшава, Св. Креста № 48. Отдѣл. 23. Նախազգուշութիւն.—Պ. պ. գնողների ուշադրութիւնն ենք դարձնում, որ մօզէրեան իսկական ժամացոյցներն են «Ա. ՄՕԶԷՐ»։

(5, 19, սեպ. 2) (В. 43977) 691. 3—1

ՀԱՄԻԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
Ի. ՖՕՆ-ԲՐԵՆՆԵՐԻ
✦ Հիմնված 1890 թ. Թիֆլիսում ✦
Նաբէրեժնայա փող., Վերայի կամուրջի մօտ.

Յատուկ առևտրական ուսումնարան երկու սեռի անձանց համար, 15 տարեկանից ոչ պակաս։ Դասարանները պատրաստում են հաշւապահ, թղթակցի, գործակալի և այլն պաշտօններ վարելու կառավարչական, հասարակական և առևտրա-արդիւնաբերական հիմնարկութիւններում։ ՕՐԻՆԱՒՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ։ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՂՆԵՐԻ ԼԱՒ ԿԱԶՄ։ 19 տարվայ ընթացքում աւարտել են հազարաւոր երիտասարդներ, որոնք այժմ վարում են պատասխանատու պաշտօններ։ Մանրամասնութիւնները ձրիաբար տրվող ծրագիրներում։ Խնդիրների ընդունելութիւնը սկսված է։ Պարապմունքները սեպտեմբերի 15-ից։ Գրասենեակը բաց է ամեն օր։ (օ. մ.) 667. 13—8